

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse instituut

Elis Allas

SÜÜTUSE PRESUMPTSIION JA MEEDIA

Magistritöö

Juhendaja:
prof Ülle Madise

Tallinn
2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOON, MEEDIA JA VÄLJENDUSVABADUS.....	7
1.1 Süütuse presumptsioon.....	7
1.1.1 Süütuse presumptsioon klassikalises tähenduses.....	8
1.1.2 Süütuse presumptsiooni laiem käsitus.....	9
1.1.3 Süütuse presumptsiooni esemeline ja isikuline kaitseala ning kohustatud subjektid.....	10
1.2 Meedia mõiste käesolevas töös.....	15
1.3 Väljendusvabadus.....	18
1.3.1 Väljendusvabaduse liberaalsed teooriad.....	19
1.3.1.1 Väljendusvabadus kui vahend tõe väljaselgitamiseks.....	20
1.3.1.2 Väljendusvabadus kui eneseteostuse aspekt.....	21
1.3.1.3 Väljendusvabadus kui demokraatia tagatis.....	21
1.3.2 Väljendusvabaduse mõiste ja käsitus õigustloovates aktides ning Riigikohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas.....	22
2. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI RIIVE MEEDIAS.....	25
2.1 Süütuse presumptsiooni riive riigivõimu esindaja avaldusega.....	26
2.2 Vaenulik meediakampaania.....	32
2.3 Isiklike õiguste riive internetikommentaariumis Delfi kaasuse näitel.....	34
2.4 Süütuse presumptsiooni riive õigustatus ja eesmärgid.....	37
3. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOON VS. VÄLJENDUSVABADUS: KAS VAJA ON MEEDIA RANGEMAT REGULATSIOONI?.....	43
3.1 Isikuõiguste kaitse võimalused Eesti õiguses.....	44
3.1.1 Isikuõiguste kaitse kohtumenetluses.....	44
3.1.2 Vastulause esitamise võimalus.....	48
3.2 Vajadus meedia rangema regulatsiooni järele.....	50

KOKKUVÕTE.....	53
PRESUMPTION OF INNOCENCE AND MEDIA. Abstract.....	56
LÜHENDID.....	61
KASUTATUD KIRJANDUS.....	62
KASUTATUD ÕIGUSAKTID.....	64
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	65
MUUD ALLIKAD.....	66

SISSEJUHATUS

22. mail 2012. aastal ilmus Postimehes Reformierakonna ja endise Riigikogu liikme Silver Meikari arvamuskirjeldus „Erakondade rahastamisest. Ausalt“, milles autor tunnistab, et aastatel 2009 ja 2010 toetas ta Reformierakonda kokku 115 000 krooniga, mis ei olnud tema oma ja mille päritolu ta ei teadnud. S. Meikari sõnul andis raha talle tol ajal Reformierakonna kontoris juhtival kohal töötanud Kalev Lillo, vastav ettepanek aga pärines toonaselt Reformierakonna peasekretärlt Kristen Michalilt.¹

Samal päeval tegid justiitsminister K. Michal ja Riigikogu liige K. Lillo ühisavalduse, milles lükkasid S. Meikari väited tagasi. Avalduse kohaselt ei olnud K. Michal S. Meikarilt annetust palunud ega K. Lillo talle raha andnud.² Riigiprokuratuur omakorda teatas S. Meikari väidete kontrollimiseks karistusseadustiku § 402¹ alusel kriminaalmenetluse alustamisest.³

Järgnevatel kuudel leidis Silvergate'i nime saanud rahastamiskandaal meedias laia kajastamist. 24.05.2012 Postimehes väitis riigiprokurör Heili Sepp, et prokuratuurile on endast märku andnud veel mitu inimest, kes on S. Meikari kirjeldatud skeemi alusel Reformierakonnale raha annetanud;⁴ mitmed isikud tunnistasid ka meedias, et on annetanud erakondadele enda nimel raha, mille neile andis selleks otstarbeks keegi teine.⁵ Tõstatati ka küsimusi juhtumi käsitlemisest ajakirjanduses. Peaminister Andrus Ansip heitis meediale ette, et varjatud annetuste skandaali

¹ S. Meikar. Silver Meikar: erakondade rahastamisest. Ausalt. Postimees, 22.05.2012. Arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/849168/silver-meikar-erakondade-rahastamisest-ausalt/> (10.03.2013)

² M. Teder (toim). Michal ja Lillo lükkavad Meikari väited tagasi. Postimees, 22.05.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/849658/michal-ja-lillo-lukkavad-meikari-vaited-tagasi> (10.03.2013)

³ M. Teder (toim.) Riigiprokuratuur alustas Meikari väidete kontrollimiseks kriminaalmenetlust. Postimees, 22.05.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/849684/riigiprokuratuur-alustas-meikari-vaidete-kontrollimiseks-kriminaalmenetlust> (10.03.2012)

⁴ K. Kangro. Prokuratuurile on endast teada andnud mitu rahastamisskeemis osalenut. Postimees, 24.05.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/852912/prokuratuurile-on-endast-teada-andnud-mitu-rahastamisskeemis-osalenut> (10.03.2012)

⁵ B.-H. Lamp (toim). Rahaskeemis osalenu: Kalle Palling andis mulle 15 000 krooni. Postimees, 23.05.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/851560/rahaskeemis-osalenu-kalle-palling-andis-mulle-15-000-krooni/> (10.03.2013)

tõttu püüdis meedia kõigist annetajatest teha kuriteo kaasosalisi;⁶ K. Michal kritiseeris ajakirjandust, väites, et meedia avaldab uurimisele survet, saavutamaks teatud ettemääratud tulemust ning süüdistas ajakirjanikke juhtunu ühekülgises kajastamises ja erapooletuses.⁷ 04.08.2012 Postimehes avaldas kultuuriminister Rein Lang arvamust, et Silver Meikari aramusloo avaldamisega rikkus Postimees süütuse presumptsiooni põhimõtet.⁸ Ka peaminister A. Ansip oli seisukohal, et ajakirjandus lähtub pigem süülisuse presumptsioonist.⁹

2012. aasta oktoobris lõpetas Riigiprokuratuur Reformierakonna rahastamisskeemide uurimiseks alustatud kriminaalmenetluse, sest kogutud tõendid olid küll piisavad kuriteokahtluse tekitamiseks, kuid mitte veenva süüdistuse põhendamiseks.¹⁰ Kogu juhtum leidis ühiskonnas elavat vastukaja ning tekitas debati mitmel väga olulisel teemal. Muuhulgas tõusetus küsimus süütuse presumptsiooni põhimõttest kinnipidamise kohta meedias.

Väljendusvabadus kui põhiõigus on üks demokraatliku ühiskonna nurgakive. Ent sama oluline nurgakivi on ka süütuse presumptsioon. Kaasaegses infoühiskonnas, kus uudised jõuavad tänu Internetile hetkega enneolematult paljude inimesteni ning jäävad veebis kättesaadavaks teadmata ajaks, on lihtne esimest kuritarvitades rikkuda teist. Seejuures on väga keeruline määratleda, kus lõpeb meedia õigus – ja isegi kohustus – edastada avalikkusele huvi pakkuvat informatsiooni ning algab kellegi teise õigus süütuse presumptsioonile, reputatsiooni kaitsele või eraelu puutumatusel. Veelgi raskem on otsustada meediakajastuse erapooletuse üle.

Eetiline ajakirjandus ja inimõigused on Euroopas kõrvuti ning omavahel tihedalt seotuna arenenud üle 150 aasta. Täna sel päeval on meedia ja inimõiguste suhe taas teravamalt päevakorral, tulenevalt globaliseerumisest ning digitaalmeedia kiirest arengust.

⁶ Ligi: Meikar ei andnud piisavalt selgitusi. Postimees, 31.05.2012. Arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/859854/ligi-meikar-ei-andnud-piisavalt-selgitusi/> (10.03.2013)

⁷ M. Salu. Kahtlustus puudutab vaid Meikari väiteid. Postimees, 03.08.2012. Arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/927930/kahtlustus-puudutab-vaid-meikari-vaiteid/> (10.03.2013)

⁸ K. Kangro. Lang: ajakirjandus ei ole süütuse presumptsiooniga tuttav. Postimees, 04.08.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/928226/lang-ajakirjandus-ei-ole-suutuse-presumptsooniga-tuttav/> (10.03.2013)

⁹ K. Kangro. Ansip: ajakirjanduse jaoks eksisteerib süülisuse presumptsioon. Postimees, 13.09.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/971464/ansip-ajakirjanduse-jaoks-eksisteerib-suulisuse-presumptsoon/> (10.03.2012)

¹⁰ Riigiprokuratuuri pressiteade. Riigiprokuratuur lõpetas Silver Meikari arvamuse artikli põhjal algatatud kriminaalasja. 15.10.2012. Arvutivõrgus: <https://www.prokuratuur.rik.ee/et/et/pressiteated/riigiprokuratuur-lopetas-silver-meikari-arvamuse-artikli-pohjal-algatud> (03.05.2013)

Täna on traditsiooniline ajakirjandus, eriti paberväljaanded, kriisis: lisaks ülemaailmsele majanduskriisile on meediaettevõtete kasumlikkus vähenenud ka struktuuri- ja turumuutuste tõttu. Vastuseks nendele muudatustele on paljud meediaväljaanded oluliselt kärpinud toimetamiskulusid, mis omakorda on vähendanud ajakirjanduse kvaliteeti. Kommertshuvidest lähtuvalt on ohvriks toodud raporteerimisstandardid ning ajakirjanduseetika, asendades need populistliku, sensatsioonihimulise ja erapooliku ajakirjandusega.¹¹

Käesoleva magistr töö eesmärk on välja selgitada, kas ja mis tingimustel on võimalik meedias avaldatuga rikkuda süütuse presumptsiooni põhimõtet ning kas meedia vajaks senisest rangemat regulatsiooni süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumise ärahoidmiseks. Eesmärgi saavutamiseks on uuritud süütuse presumptsiooni riive põhimõttelist võimalikkust, kaasaegse meedia olemust ning analüüsitud väljendusvabaduse ja süütuse presumptsiooni kui teatud olukorras vastandlike põhiõiguse tasakaalustamise põhiseaduspärasust.

¹¹ T. Hammarberg. Human rights and changing media landscape. Strasbourg: Council of Europe Publishing 2011, lk 51. Vt ka OECD. News in the Internet age: New trends in new publishing.

1. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOON JA VÄLJENDUSVABADUS

1.1 Süütuse presumptsioon

Elades 21. sajandil vabas, demokraatia ja õigusriigi põhimõtetel rajanevas riigis, ei suuda me tõenäoliselt ettegi kujutada elu teadmises, et riigil on suva võtta inimeselt karistusena vabadus või piirata tema muid põhiseaduslikke õigusi ilma, et isik peaks selleks eelnevalt toime panema seaduses konkreetselt sätestatud õigusrikkumise, mis on rangeid menetlusnorme järgides ka tõendatud. Süütuse presumptsiooni põhimõte on demokraatliku õigusriigi, ausa kohtumõistmise, igäühe inimväärikuse ja vabaduse ning nende kaitse lahutamatu osa, mis annab meile turvatunde ja teadmise, et oleme üksikisikutena riigi omavoli eest kaitstud.

Enim levinud arusaama kohaselt formuleeriti süütuse presumptsiooni põhimõte esmakordselt Suure Prantsuse revolutsiooni poliitilises manifestis – 26. augustil 1789. aastal Asutava Kogu poolt vastu võetud inimese ja kodaniku õiguste deklaratsiooni artiklis 9: *“Tout homme étant présumé innocent jusqu’à ce qu’il ait été déclaré coupable...”*.¹² Kaasaegse inimõiguste käsitlemise aluseks saidki kodanlik-demokraatlikud riigi ja õiguse käsitlused, millele andsid erilise tõuke Suur Prantsuse revolutsioon ja Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Tänapäeva inimõiguste probleemistik on aga otseselt seotud vapustusega, mis tabas inimkonda II maailmasõjas.¹³

¹² E. Kergandberg. PõhiS § 22/1. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012, lk 283.

¹³ G. Hazak. Inimõigused I. Tallinn: TTÜ humanitaar- ja sotsiaalteaduste instituut 2002, lk 6.

1.1.1 Süütuse presumptsioon klassikalises tähenduses

Süütuse presumptsiooni klassikaliseks määratluseks võib pidada kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS)¹⁴ § 7 kahes esimeses lõikes sisalduvat teksti, mis kattub Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS)¹⁵ § 22 kahes esimeses lõikes deklareeritavaga.¹⁶ Vastavalt nimetatud sätetele ei tohi kedagi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus (KrMS § 7 lg 1, PS § 22 lg 1) ning keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama (KrMS § 7 lg 2, PS § 22 lg 2). Need põhimõtted on sätestatud ka mitmetes rahvusvahelistes lepingutes ja deklaratsioonides, millega Eestigi on ühinenud. Nii ütleb ÜRO 1948. aasta inimõiguste ülddeklaratsiooni¹⁷ artikli 11 lg 1, et “igal süüteos süüdistataval inimesel on õigus sellele, et teda peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud avalikul kohtulikul arutamisel, kus talle on tagatud kõik võimalused kaitseks”. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK)¹⁸ artikkel 6 lg 2 aga sätestab, et “igauht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud”.

Süütuse presumptsiooni materiaalne põhisisu sisaldub KrMS § 7 lg-s 1 (PS § 22 lg-s 1). See lähtub tõdemusest, et süüteo asjaolude uurimine võib üldjuhul toimuda ainult siis, kui eksisteerib põhjendatud kahtlus, et süütegu on toime pandud. Süüteo menetlemisel jõutakse tavaliselt ka isikuni, keda on alust selle kahtlusega siduda. Siin võib tekkida vastuolu ühelt poolt süüteokahtluse tugevdamise huvides tegutsemise, teiselt poolt aga süütuse presumptsiooniga arvestamise vahel. See aga ei tähenda, et süütuse presumptsioon oma kaitseala klassikalistes piirides takistaks uurijal, prokuröril või kohtul tegutsemast kuriteokahtluse põhjal, sest tegutsemine kuriteokahtluse põhjal ei pea tähendama kellegi käsitamist süüdi olevana enne süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist.¹⁹

¹⁴ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 22.03.2013, 17.

¹⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

¹⁶ E. Kergandberg. KrMS § 7/1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2012, lk 54.

¹⁷ ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. Arvutivõrgus: <http://www.vm.ee/?q=node/12958> (18.04.2013)

¹⁸ RT II 2010, 14, 54.

¹⁹ E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). KrMS § 7/7. - Kriminaalmenetluse seadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2012, lk 56. Vt ka PõhiS § 22/7. – Ü. Madise jt (toim.). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. Tallinn: Juura, 2012, lk 286.

Kokkuvõtvalt tuleneb süütuse presumptsiooni klassikalisest põhisusust kaks aspekti: ühelt poolt ei tohi enne süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist ametlikult riigi nimel (s.t. riigiametniku poolt) ega ka muul viisil piisavalt ulatuslikule avalikkusele pretendeerivalt kuulutada kedagi kuritegu toimepannud isikuks ega mõista isiku vastavat tegevust hukka; teiselt poolt ei tohi mõista isikule kriminaalseaduses kuriteo toimepanemise eest ettenähtud karistust ega muud mõjutusvahendit.²⁰

Süütuse presumptsioon kuulub toimeala poolest menetluslike põhiõiguste hulka ehk tegemist on õigusega, millega riigil tuleb kohtumenetluse kujundamisel arvestada. Üldise põhiõiguse korraldusele ja menetlusele riive seisneb üldjuhul riigivõimu tegevusetuses, mis tähendab, et riivega on tegemist juhul, kui seadusandja on jätnud põhiseaduse miinimumnõuetele vastava menetluse sätestamata või ei ole sätestatud menetlus piisav.²¹ Järelikult on riigil kohustus mitte üksnes ise süütuse presumptsiooni põhimõttest kinni pidada, vaid kehtestada seadused, mis kaitsevad isikut ka nende süütuse presumptsiooni riivete eest, mis lähtuvad teiste eraisikute poolt, meedia sealhulgas.

1.1.2 Süütuse presumptsiooni laiem käsitlus

Sageli on õigeks peetud süütuse presumptsiooni paigutamist oluliselt avaramasse konteksti, kui seda on kohtumenetluslikud põhiõigused, mis kehtivad kohtumenetlustes ja millega riik peab kohtumenetluste kujundamisel arvestama. Ühe avarama käsitluse kohaselt on süütuse presumptsiooni põhimõte sellise humanistliku maailmapildi detailiseering, mille kohaselt peaks inimsuhete lähtepunktiks olema suhtluspartneri inimliku headuse eeldamine. Näiteks Saksa õigusajaloolase J. Hruschka hüpoteesi kohaselt võis süütuse presumptsiooni põhimõte olla inspireeritud 1672. aastal ilmunud S. Pufendorfi raamatust “De Jure Naturae et Gentium” pärinevast veendumusest, mille kohaselt igähte loetakse heaks ja väärakaks, kuni pole tõendatud vastupidist (*quilibet presumitur bonus, donec probetur contrarium*).²²

Süütuse presumptsiooni võib vaadelda ka kui üldist kõlbelist imperatiivi. Et kellegi avalik

²⁰ *Op. cit.*

²¹ M. Ernits. PõhiS § 14/3.4. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012, lk 200-201.

²² E. Kergandberg. PõhiS § 22/4. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura, 2012, lk 284.

märgistamine süüdlasena tähendab ühtlasi selle inimese avalikku häbimärgistamist ebamoraalsuses või õigusvastasuses, võib süütuse presumptsiooni käsitleda laiemal kõlbeline paradigmana; seda eriti koos PS §-s 17 sisalduva keeluga mitte teotada kellegi au ega head nime ning seondult inimväärikuse kui põhiseaduse printsiibi (PS § 10) kaitsevajadusega.²³ Süütuse presumptsioon kui üldine kõlbeline imperatiiv seondub sageli teiste oluliste hüvede ja väärtustega nagu demokraatia, eraelu puutumatus, ühinemis- ja väljendusvabadus jne, mistõttu tema sisu ja tähendus väljaspool kriminaalmenetlust võib olla teistsugune. Üldjuhul rakenduvad siin väljendusvabaduse suhtes kehtivad reeglid, põhimõtted ja piirangud.²⁴

Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) praktikas valitseb arusaam, et süütuse presumptsioon on üks ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte elementidest. Seda seisukohta on EIK väljendanud näiteks kohtuasjas *Deweere vs. Belgia* (p 56).²⁵ Seejuures tuleb, arvestades süütuse presumptsiooni põhimõtte olulisust demokraatlikus ühiskonnas, lähtuda süütuse presumptsiooni olemuslikust, mitte üksnes formaalsest kontseptsioonist (p 44). Sellise süütuse presumptsiooni käsitlemise kohaselt tuleb süüteomenetluse mistahes järgus, seega ka näiteks süüdimõistva kohtuotsuse jõustumise järel, suhtuda tõusetunud küsimuste lahendamisse menetlusaluse isiku inimväärikust austavalt; samuti peab süütuse presumptsioon tagama ausa õigusemõistmise seeläbi, et käsitleb süüteomenetluses tõusetuvaid uusi küsimusi eelarvamustevabalt.²⁶

1.1.3 Süütuse presumptsiooni esemeline ja isikuline kaitseala ning kohustatud subjektid

Klassikaliselt peetakse süütuse presumptsiooni esemelise kaitsealaga hõlmatuks üksnes kriminaal- ja väärteomenetlus, k.a. juhul, kui väärtegu menetleb kohtuväline menetleja.²⁷ Seega seondub süütuse presumptsiooni põhimõtte klassikaliselt eelkõige kriminaalmenetlusega: kriminaalkorras süüdimõistmine on avaliku hukkamõistu üks raskemaid vorme, millel võivad süüdimõistetule olla rängad tagajärjed. Seetõttu nõuab kuriteos süüdi tunnistamine ranget ja

²³ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk 386.

²⁴ *Op. cit.*

²⁵ EIKo, 27.02.1980, 6903/75, *Deweere vs. Belgia*.

²⁶ E. Kergandberg. KrMS § 7/8. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2012, lk 56.

²⁷ E. Kergandberg. PõhiS § 22/6. - Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. Vlj. Tallinn, Juura, 2012, lk 285.

erapooletut protseduuri ning niikaua, kui see ei ole lõppenud, tuleb nii isiku reputatsiooni kui ka õigusemõistmise erapooletuse huvides hoiduda kellegi käsitlemisest kuriteos süüdi olevana.

EIK on süütuse presumptsiooni põhimõtet aga laiendanud igasugustele menetlustele, sh ka haldus- ja distsiplinaarmenetlusele, mis menetluse toime ja tagajärgede poolest võivad olla vaadeldavad karistuslikena. Näiteks asus EIK kohtuasjas *Engel jt vs Holland*²⁸ seisukohale, et kriminaalsüüdistuseks võidakse EIÕK artikkel 6 tähenduses lugeda ka kohtuasju, mida siseriiklikus õiguses käsitletakse distsiplinaarsüüdistusena.

Nimetatud kohtuasi käsitles viie isiku – C. Engeli, P. van der Wieli, G. J. de Witi, J. Dona ja W. Schuli - kaebust, kes aastatel 1970-1971 täitsid sõjaväekohustust Hollandi relvajõududes. Erinevatel juhtudel võeti nende suhtes mitmeid distsiplinaarmeetmeid: Engelit ja van der Wieli süüdistati loata lahkumise eest, de Witi hooletu juhtimise ja käskude mittetäitmise eest ning Donat ja Schuli kutsealustele mõeldud ajakirjas artiklite avaldamise eest, mis õõnestasid sõjaväe distsipliini. Viimased kolm mõisteti esialgse karistusena distsiplinaarüksusesse; Engelit ja van der Wieli aga karistati „kerge või raskendatud arestiga“. Engelit, kes ei nõustunud esialgse karistusega, hoiti edasist karistust oodates ajutiselt „range vahi all“ (vangistus kongis). Pärast apellatsiooni esitamist sõjaväe ülemkohtusse vähendati lõpuks de Witi karistust kaheteistkümne päevani „raskendatud vahi all“ ja Schuli distsiplinaarüksuses viibimise aega neljalt kuult kolme kuuni. Donat ja Schuli hoiti apellatsioonimenetluse ajal alla kuu aja „raskendatud vahi all“. Nende karistused viidi täide vahetult pärast sõjaväe ülemkohtu otsust.

„Kerge arest“ tähendas üldjuhul sulgemist barakkidesse võimalusega liikuda barakkide lähedal teenistusest vabal ajal; „raskendatud arest“ tähendas sulgemist eraldi ette nähtud, kuid lukustamata ruumi teenistusest vabal ajal; „range arest“ aga sulgemist kongi nii teenistuse kui ka teenistusest vabaks ajaks. Distsiplinaarüksusesse mõistmise puhul saadeti rikkuja kolmeks kuni kuueks kuuks tavalisest rangema režiimiga üksusesse, kust ta ei tohtinud kuu aja või pikema perioodi vältel lahkuda.

Kaebajad väitsid muuseas, et sõjaväevõimude ja sõjaväe ülemkohtu poolt läbi viidud menetlused ei vastanud EIÕK artiklile 6.

²⁸ EIKo, 08.06.1976, 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, *Engel jt vs. Holland*. Vt ka V. Berger. Case Law of the European Court of Human Rights. Volume I: 1960-1987. 2. tr. Dublin: The Round Hall Press, 1991, lk 72-74.

EIK, analüüsinud artikli 6 kehtivust sõjaväe distsiplinaarmenetluse puhul, jõudis järeldusele, et läbiviidud distsiplinaarmenetluse eesmärk oli, analoogselt kriminaalmenetlusega, väidetavaid rikkujaid karistada (p 79) ning et rikkumise klassifitseerimine distsiplinaarsüüteoena ei vabasta riiki iseenesest veel kohustusest tagada õiglane menetlus. Otsustamisel selle üle, kas distsiplinaarsüüdistus vastab olemuselt kriminaalsüüdistusele, tuleb arvesse võtta nii rikkumise iseloomu kui ka karistuse raskust: kriminaalkaristusele on iseloomulik vabaduse võtmine.

Nii otsustas EIK, et distsiplinaarsüüdistused de Witi, Dona ja Schuli vastu olid loomult kriminaalsüüdistused, sest nende suhtes kohaldati juba enne sõjaväe ülemkohtu otsust ranget karistust – mõistmist distsiplinaarüksusesse, millega kaasnes pikaajaline vabadusekaotus - , samas Engeli ja van der Wieli vastu esitatud süüdistused seda ei olnud. Seega oleks de Witi, Dona ja Schuli puhul pidanud kohaldama EIÕK artiklis 6 sätestatud garantiisid.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et põhiseaduse mõistet “kuritegu” tuleb seega sisustada laialt süüteo tähenduses.²⁹

Kuigi süütuse presumptsiooni põhimõtet loetakse n-õ kõigi ja igäühe põhiõiguste hulka kuuluvaks, hõlmab kõnealuse põhiõiguse isikuline kaitseala põhiliselt siiski vaid füüsilisi isikuid, kelle süüteoasja menetletakse, seega nii kahtlustatavat, süüdistatavat ja kohtualust kriminaalmenetluses kui ka menetlusalust isikut väärteomenetluses. Arvestades seda, et karistusseadustikus sätestatakse ka juriidilise isiku kriminaalvastutuse võimalus, hõlmab süütuse presumptsiooni kaitseala PS § 9 lg-st 2 tulenevalt ka juriidilisi isikuid, kelle süüteoasja menetletakse.³⁰

Kohustatud subjektide osas leitakse enam levinud arusaama kohaselt, et süütuse presumptsioon on suunatud vaid kitsale riigiametnike ringile, kes otseselt süütegu menetlevad – kohtueelsele ja kohtuvälisele menetlejale, prokurörile ja kohtule - ning et tegemist on eelkõige õigusega mitte lasta end süüteomenetlejal liiga kergekäeliselt tunnistada süüteo toimepanijaks.³¹ EIK on aga oma

²⁹ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk 384.

³⁰ *Op. cit.* § 22/15, lk 289.

³¹ E. Kergandberg. PõhiS § 22/11. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. Tallinn, Juura 2012, lk 287.

praktikas kohustatud subjektide ringi laiendanud ka riigivõimu teistele esindajatele: kohtuasjas *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa* ³² kommenteerisid Prantsusmaa siseminister ja politseiametnikud käimasolevat politeijuurdlust pressikonverentsil, mida oma uudisteprogrammis kajastasid kaks prantsuse telekanalit. Oma sõnavõttudes nimetasid nad kaebajat, Patrick Allenet de Ribemonti „mõrvale kihutajaks“. Samal, s.t. pressikonverentsi toimumise päeval oli P. Allenet de Ribemont küll vahistatud, aga süüdistus tapmisele kihutamises ja kaasa aitamises esitati talle alles kaks nädalat hiljem; lõpuks vabastati kaebaja kahtluse alt. EIK asus kõnealuses kohtuasjas seisukohale, et kõrgete politseiametnike viitamine kaebajale kui mõrvale kihutajale ja seega mõrva kaasosalisele oli ilmselgelt avaldus tema süü kohta, mis esiteks ajendas avalikkust kaebajat süüdlaseks pidama ja teiseks otsustas ette tõendite hindamise pädeva kohtuvõimu poolt. Järelikult rikkusid prantsuse ametivõimud kaebaja õigust süütuse presumptsioonile. EIK leidis, et EIÕK artikli 6 lõike 2 eesmärk ei piirdu üksnes rikkumistega, mille puhul kohtuotsusest nähtub, et kohus pidas süüdistatavat süüdlaseks enne, kui tema süü seadusele vastavalt tõendatud oli, vaid et konventsiooni tuleb tõlgendada selliselt, et õigused oleks tagatud praktiliselt ja efektiivselt, mitte üksnes teoreetiliselt ning illusoorset (p 35) ning et süütuse presumptsiooni rikkumine võib toimuda ka teiste võimukandjate, mitte ainult kohtu ja kohtuniku poolt (p 36). Tulenevalt EIÕK artiklist 10, mis sätestab õiguse saada ja levitada informatsiooni, ei saa võime EIÕK artikli 6 lõike 2 alusel takistada avalikkust käimasolevatest juurdlustest teavitamast, kuid seda tuleb teha ettevaatlikult ja taktitundeliselt ning austades kahtlusaluse õigust süütuse presumptsioonile (p 38).

Kõnealuses kohtuasjas jäi üks kohtunik ka eriarvamusele, väites, et sellist laiendatud käsitlust kohustatud subjektide osas ei ole tegelikult võimalik tagada. Nimelt puuduvad efektiivsed abinõud olukorras, kus süütuse presumptsiooni rikkumine riigivõimu esindaja poolt leiab aset enne kohtuistungit; EIK poolt määratud rahalist hüvitist ei saa pidada efektiivseks abinõuks juhul, kui rikkumine tuvastatakse enne kohtuistungit.

Täna ilmselt veel valitseva arusaama kohaselt ei laiene süütuse presumptsiooni toime eraisikute käitumisele, mis tähendab, et üldjuhul ei nähta süütuse presumptsiooni põhimõtet kui kolmepoolset suhtega, mil riik peaks kaitsma mingit isikut tema suhtes süütuse presumptsiooni põhimõtet rikkuva kolmanda isiku eest. ³³

³² EIKo 10.02.1995, 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*.

³³ E. Kergandberg. PõhiS § 22/11. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. Tallinn, Juura 2012, lk 287.

Siiski - üha enam leviva arusaama kohaselt peaks süüteomenetluse kajastamisel arvestama süütuse presumptsiooni põhimõttega ka meedia, sest kellegi käsitlemine kurjategijana enne süüdimõistvat kohtuotsust lähtub tänapäeval valdavalt just meediast. Meedia poolt süütuse presumptsiooni põhimõtte tõsisele riivele võib viidata näiteks see, kui juba süüteomenetluse alustamisest tehakse nn meediasündmus tulenevalt kahtlustatava staatusest (poliitik, tuntud sportlane jne); kui süüteomenetluse kajastamisel tuuakse päevavalgele kahtlustatava minevik, sealhulgas eriti ka tema varasemad kahtlustused või süüdimõistmised; kui paralleelselt kulgeva (ametliku) süüteomenetlusega käivitatakse ka mitmesugused ajakirjanduslikud nn paralleeluuringud; kahtlustatava ja sündmuskoha detailirohkete fotode avaldamine.³⁴ Kahjuks puudub täna ühene arusaam süütuse presumptsiooni toime sisust meedia puhul. Ühtede arvates peaks see toime tähendama pressiteadetes kahtlustatavate ja süüdistatavate nimede avaldamise ranget keeldu ja nende teadete ranget sidumist kriminaalmenetluse vastava staadiumiga (s.t. et tuleks alati rangelt eristada, kas on tegemist kahtlustatava, süüdistatava või kohtualusega). Teiste arvates aga peaks olema keelatud vaid meediapoolne menetluse vahetu mõjutamine ja kõik muu võiks olla lubatud.³⁵ Süütuse presumptsiooni riivet meedias on lähemalt käsitletud allpool.

³⁴ E. Kergandberg. PõhiSK § 22/11. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn, Juura 2012, lk 287.

³⁵ *Op. cit.*

1.2 Meedia mõiste käesolevas töös

Tänapäeval räägitakse sageli „meediaühiskonnast“ – sellist tähendust ühiskonnas nagu praegu ei ole meedial kunagi varem olnud. Suurem osa informatsioonist selle kohta, mis maailmas toimub, jõuab meieni meedia vahendusel, mitte isikliku või vahetu kogemuse kujul. Ent meedia roll ei piirdu üksnes teabe edastamisega – meedial on ka tähtis osa selles, kuidas me maailma näeme ning millised on meie väärtused. Seega mõjutab meedia tugevalt meie elu nii üksikisiku kui ka ühiskonna tasandil. Kuid mida üldse mõista meedia all?

Marcel Danesi defineerib meediat kui erinevaid vorme, seadmeid ja süsteeme, mis moodustavad massikommunikatsiooni tervikuna, kaasa arvatud ajalehed, ajakirjad, raadiojaamad, televisioonikanalid ja veebileheküljed.³⁶

Massikommunikatsiooni mõistet omakorda ei ole lihtne defineerida. Üks varasemaid definitsioone on järgmine: „Massikommunikatsioon hõlmab institutsioone ja tegutsemisviise, mille kaudu sellele spetsialiseerunud grupid rakendavad tehnoloogilisi vahendeid (press, raadio, filmid jne), et levitada sümbolilist sisu suurtele, heterogeensetele ja hajutatud auditooriumidele“.³⁷ Seejuures tuleb silmas pidada, et terminid „massikommunikatsioon“ ja „massimeedia“ ei ole samatähenduslikud: massikommunikatsiooni all peetakse silmas protsessi, samas kui termin „massimeedia“ osutab organiseeritud vahenditele, mille abil astutakse avalikult, mingi vahemaa tagant ja lühikese perioodi jooksul ühendusse paljude vastuvõtjatega.³⁸ Ehk lühemalt öelduna: (massi)meedia tähendab organiseeritud tehnoloogiaid, mis teevad võimalikuks massikommunikatsiooni. Massimeedia mõiste hõlmab erinevaid meediume: ajalehti, ajakirju, filme, raadiot, televisiooni, salvestatud muusikat jne. Meedia põhitegevus on teadmise (informatsioon, ideed, kultuur) loomine ja levitamine.

³⁶ M. Danesi. Dictionary of Media and Communications. Armonk, New York; London: M.E. Sharpe, 2009, lk 192.

³⁷ D. McQuail. McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003, lk 12.

³⁸ *Op.cit.*, lk 15.

Denis McQuail on välja toonud meedia peamised tunnused.³⁹

- meedia tegeleb avalike asjadega avalikel eesmärkidel, s.t. peamiselt teemadega, mille suhtes võib oodata avaliku arvamuse tekkimist. Meedia vastutab oma tegevuse eest laiemal ühiskonna ees; vastutus leiab aset seaduste, määruste ja riigi ning ühiskonna surve kaudu;
- publitseerimine ehk avalikuks tegemine kui meedia põhitegevus ühiskonnaliikmete nimel ja huvides on meediale kindlustanud suure vabaduse majanduslikus, poliitilises ja kultuurilises tegevuses;
- meediainstitutsioonil puudub ametlik võim, ehkki meedia saab avaldada mõju ja saavutada tulemusi;
- osalemine meediainstitutsioonis on vabatahtlik ja ilma sotsiaalse kohustuseta. Meediatarbimine on seotud vaba ajaga ning on lahus tööst ja kohustustest.

Alates 1960ndatest aastatest on kasutusel ka mõiste „uus meedia“ – termin, mida pole kerge defineerida. Uue meedia põhitunnusteks võib pidada vastastikust seotust, kättesaadavust üksikisikutele, interaktiivsust, kasutusvõimaluste rohkest ja mitmekesisust, „kõikjalolemist“ ja „asukoha määramatust“.⁴⁰ Ent ka uus meedia võib olla massikommunikatsiooni vahend – piir massimeedia ja personaalmeedia vahel on ebamäärane. Tähtsaim uue meedia, aga ka massimeedia esindaja on kahtlemata Internet. Mõned internetirakendused, nagu näiteks *online*-uudised, on ilmselgelt trükiajakirjanduse laiendused, ehkki *online*-uudiste puhul on näha uuendusi nii sisus kui ka vormis (näiteks on lugejal võimalik võtta ajakirjaniku roll).

D. McQuaili käsitle kohaselt on meedia ja nn uue meedia erisused järgmised:⁴¹

- uus meedia, eelkõige Internet, ei tegele mitte üksnes teadete loomise ja levitamisega, vaid vähemalt sama palju ka teadete töötlemise, vahetamise ja säilitamisega;
- uus meedia on nii era- kui ka avaliku kommunikatsiooni institutsioon, mida ka vastavalt reguleeritakse või regulatsioonist kõrvale jäetakse;

³⁹ D. McQuail. McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003, lk 14.

⁴⁰ D. McQuail. McQuail's Mass Communication Theory. 6th edition. Los Angeles; London; New Dehli; Singapore; Washington, DC: Sage 2010.

⁴¹ *Op. cit.*, lk 107. Vt ka D. McQuail. McQuail's Mass Communication Theory. 6th edition. Los Angeles; London; New Dehli; Singapore; Washington, DC: Sage 2010.

- uus meedia ei toimi samasuguse professionaalsuse ega bürookraatliku korraldusega kui massimeedia.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu soovitus 2006/952/EÜ, 20.12.2006, alaealiste ja inimväärkuse kaitse ning vastulause esitamise õiguse kohta seoses Euroopa audiovisuaalsete ja online-teabe teenuste sektori konkurentsivõimega⁴² lisas 1 on „meedia“ defineeritud järgmiselt: „Termin “meedia” hõlmab kõiki suhtlusvahendeid, mida kasutatakse redigeeritud teabe edastamiseks avalikkusele Interneti kaudu, näiteks ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon ja Internetipõhised uudisteagentuurid.“ Toodud loetelu on näitlik, kuid selgelt on silmas peetud veebimeedia väljaandeid, mitte mis tahes suhtluskeskkondi Internetis jm uut meediat.⁴³

Kokkuvõtlikult võib öelda, et erinevaid meediavorme on tänapäeval võrdlemisi keeruline eristada. See on tingitud asjaolust, et mitmeid meediavorme kantakse nüüd üle eri kanalite kaudu – tendents, mida digitaliseerimisel põhinev tehnoloogia koondumine veelgi süvendab. Nii näiteks on ajalehed sageli kättesaadavad ka Internetis ja meediale pääseb ligi ka telefoni kaudu.

Et kõnekeeles samastatakse sageli meedia mõistet ajakirjandusega, peab töö autor vajalikuks siinkohal selgitada ka terminit „ajakirjandus“. Marcel Danesi definitsiooni kohaselt on ajakirjandus uudiste ja seotud kommentaaride kirjutamine, kogumine, ettevalmistamine ja levitamine meedia kaudu. Esialgu kasutati terminit jooksvate uudiste reportaažide kohta trükitud kujul, eriti ajalehtedes, kuid nüüd hõlmab see termin ka elektroonilisi vorme (raadio- ja teleajakirjandus, *online*-ajakirjandus).⁴⁴

Üldiselt võib öelda, et rääkides meediast, peetakse üldjuhul silmas massimeediat ehk n.ö. traditsioonilist meediat – ajalehti, ajakirju, televisiooni, raadiot, filme, salvestatud muusikat jmt. Samuti võib massimeedia funktsioone täita ka Internet, mis ühtlasi on nn uue meedia oluliseim esindaja.

⁴² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu soovitus (2006/952/EÜ, 20.12.2006) alaealiste ja inimväärkuse kaitse ning vastulause esitamise õiguse kohta seoses Euroopa audiovisuaalsete ja online-teabe teenuste sektori konkurentsivõimega. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:378:0072:0077:ET:PDF>

⁴³ K. Ots. Üksikisiku seisund meedia suhtes ning vastulause esitamise õigus. – *Juridica*, 2008, nr 2, lk 110.

⁴⁴ M. Danesi. *Dictionary of Media and Communications*. Armonk, New York; London: M.E. Sharpe, 2009, lk 166.

Käesolevas töös on meedia mõiste sisustamisel lähtunud seisukohast, et meedia on vahend toimetatud teadmise (informatsiooni ja ideede) levitamiseks, mistõttu on käsitletud eelkõige ajakirjandusega seotud probleeme. Seda lähenemist toetab nii Euroopa Parlamendi ja Nõukogu soovitusel toodud definitsioon meediast kui suhtlusvahenditest redigeeritud teabe edastamiseks kui ka EIK praktika.

Lisaks käsitleb autor uudisteportaali kommentaariumis avaldatud kommentaaride temaatikat nn Delfi-kaasuse põhjal, ja seda tulenevalt Riigikohtu 10.06.2009 otsuses avaldatud seisukohast, mille kohaselt on internetiportaalis uudiste ja kommentaaride avaldamine samuti ajakirjanduslik tegevus.

1.3 Väljendusvabadus

Vaba meedia tähtsust demokraatia toimimisel on raske ülehinnata. Alates igapäevastest uudistest ning lõpetades kommentaaridega erinevatel internetilehekülgedel tagab just meedia ühiskonnas hädavajaliku infovahetuse ning debati rahva jaoks olulistel teemadel. Ühtlasi toimib meedia riigivõimu suhtes kontrollmehhanismina, hoides demokraatia teised elemendid – seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu – oma kohtadel ja eesmärgipäraselt toimivatena. Nii on meedia nimetamine “neljandaks võimuks” igati põhjendatud. See, kuivõrd väärtustab riiklik seadusandlus meediavabadust ning mil määral võimuorganid seda praktikas austavad, ütleb nii mõndagi riigi demokraatia olukorra kohta.

Adekvaatselt ja vabalt toimiva avaliku elu ning seda peegeldava meedia eelduseks on üldine, vaba ja hästitoimiv väljendus- ja infovabadus.⁴⁵ Sõnavabadus ei ole absoluutne vabadus, ent üldjuhul peavad selle piiramiseks olema väga mõjuvad põhjused. Debatt selle üle, kas sõnavabadust peaks kaitsma isegi juhul, kui sellega kaaseb teatud kahju, on kestnud juba kakssada-kolmsada aastat. Tänapäeval ei seata demokraatlikes riikides enam küsimuse alla väljendusvabaduse kui põhiõiguse olulisust, vaid arutletakse pigem selle ulatuse ja tähenduse üle.

⁴⁵ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk 544.

Pressivabadust EIÕK eraldi ei nimeta. Sisustamaks pressivabaduse mõistet ja eristamaks seda väljendusvabadusest võiks pressivabadust defineerida kui ajakirjanduse spetsiifilist kaitseõigust, s.t. õigust, millega ajakirjanik saab põhjendada oma professionaalses tegevuses teiste isikute huvide ja õiguste riivet.⁴⁶ Oluline roll pressivabaduse mõiste praktilisel sisustamisel on EIK kohtupraktikal, seda eriti sõnavabadusele kehtestatud piirangute lahtimõtestamisel.

Nii nagu süütuse presumptsiooni põhimõte, ulatub ka väljendusvabadus põhiõigusena tagasi Suure Prantsuse revolutsioonini: 1789. aasta Prantsuse inim- ja kodanikuõiguste deklaratsiooni artikkel 11 sätestas, et “mõtete ja arvamuste vaba levitamine on üks inimese väärtuslikumaid õigusi: iga kodanik võib seetõttu vabalt rääkida, kirjutada, trükkida, välja arvatud juhtudel, kui seda vabadust kuritarvitatakse ja need juhud on sätestatud seaduses”.⁴⁷ Ent mõistmaks, miks peetakse väljendusvabadust nii oluliseks, et tänapäeval on see ühel või teisel kujul lahutamatu osa iga demokraatliku riigi õigusest, tuleb kõigepealt käsitleda väljendusvabaduse filosoofilisi tagamaid.

1.3.1 Väljendusvabaduse liberaalsed teooriad

Väljendusvabaduse liberaalse käsitluse aluseks on eeldus, et ükskõik kui kõlblusetu eneseväljendus ka ei oleks, ei saa selle keelamist ega piiramist kuidagi õigustada. Sellise lähenemise eesmärgiks on alal hoida vabadusi ning tagada tingimused, et iga isik saaks kujundada oma elu vabade valikute kaudu vastavalt oma soovile ja äranägemisele.⁴⁸

Eric Barendt⁴⁹ on esitanud kokkuvõtva ülevaate väljendusvabaduse liberaalsetest teooriatest, tuues välja kolm peamist väljendusvabadust õigustavat argumenti:

⁴⁶ E. Tikk, A. Nõmper. Informatsioon ja õigus. Tallinn: Juura 2007, lk 56.

⁴⁷ M. Ernits. Avalik väljendusvabadus ja demokraatia. - Juridica, 2007, nr 1, lk 16.

⁴⁸ K. Žurakovskaja. Liberaalsete väljendusvabaduse kontseptsioonide juriidiline teostamine. Juridica, 2007, nr 8, lk 553.

⁴⁹ E. Barendt. Freedom of Speech. Oxford: Clarendon Press, 1989.

- väljendusvabadus on vahend tõe väljaselgitamiseks;
- väljendusvabadus on vahend eneseteostuseks;
- väljendusvabadus on demokraatia tagatis.

Järgnevalt käsitleb töö autor neid argumente täpsemalt.

1.3.1.1 Väljendusvabadus kui vahend tõe väljaselgitamiseks

Ajalooliselt kõige kestvam argument väljendusvabaduse kaitseks rajaneb avatud diskussioonil kui olulisel vahendil tõe kindlakstegemisel. Selle kohaselt takistavad väljendusvabaduse piirangud ühiskonnas tõe väljaselgitamist ja õigete otsuste langetamist. Seda lähenemist seostatakse eelkõige inglise filosoofi John Stuart Milli ja tema teosega „Vabadusest“ (1859).⁵⁰

Mill käsitleb sõnavabaduse piiramist kahest aspektist lähtuvalt, sõltuvalt sellest, kas arvamuse, mida piiratakse, võib olla tõene või on pea-aegu kindlasti vale. Esimesel juhul on sõnavabaduse piiramine ebasoovitav, sest see toob riigi poolt kaasa põhjendamatu „eksimatuse eelduse“. Kui aga tegemist on objektiivselt vale arvamusega, ei tohiks siiski takistada selle avaldamist, sest see tooks kaasa olukorra, kus tõeseid väiteid ei oleks enam vaja vaidlustada ega kaitsta. Seega on Mill seisukohal, et ka valesid arvamusi ei tohiks mõttevahetusest välja heita.⁵¹

Milli teooria kohaselt teenib võimaliku tõe avaldamine igal juhul suurimat avalikku huvi. Barendti arvates on sellele seisukohale võimalik siiski vastu vaielda vajadusega kaitsta teisi väärtusi, sealhulgas näiteks ka isiku õigust süütuse presumptsioonile või eraelu kaitsele, ning ära hoida vahetatut ohtu. Seejuures ei ole veenev Milli argument, et arvamuse kasulikkus ja arvamuse tõesus on lahutamatud: alati ei pruugi võimaliku tõe avaldamine ühiskonna heaolu seisukohast sugugi kasulik olla.

⁵⁰ J.S. Mill. Vabadusest. Tallinn: Hortus Litterarum, 1996.

⁵¹ *Op. cit.* lk 57-59.

1.3.1.2 Väljendusvabadus kui eneseteostuse vahend

Teise levinud teooria kohaselt, mida Barendt käsitleb, on väljendusvabadus lahutamatu osa iga isiku õigusest eneseteostusele ja –arengule. Väljendusvabaduse piiramine, olgu siis õiguse osas oma seisukohti avaldada või teiste omi teada, piirab isiksuse kasvu ja arengut. Inimesed saavad vaimselt ja intellektuaalselt areneda üksnes siis, kui neil on vabadus oma uskumusi ja poliitilist meelsust kujundada läbi avaliku arutelu ning teiste kriitika. Ka see teooria väidab, et igal inimesel on õigus väljendusvabadusele, isegi kui selle õiguse teostamine ühiskonna heaolu ja arenguga vastuolus on.

Kõnealuse teooriaga sellisel kujul on aga raske õigustada väljendusvabaduse printsiibi kehtivust info avaldamise suhtes, vastandina ideedele ja arvamustele, eriti kui asetada rõhk avaldaja õigustele. Samuti seaks väljendusvabaduse kui eneseteostuse vahendi käsitus sellisel kujul kahtluse alla väljendusvabaduse laienemise juriidilistele isikutele ning meediale.

Barendt toob oma käsitluses välja ka sama teooria teise, T. Scanloni variandi, mille kohaselt on inimene iseseisev üksnes siis, kui ta saab valida erinevate tegutsemisviiside vahel. Sellepärast ei tohiks sõnavabadust piirata ei seetõttu, et publikul võivad kujuneda ohtlikud uskumused ega ka mitte seetõttu, et need uskumused võivad voli anda kahjulikele tegudele. Ka sellele teooriale võib esitada kaaluka vastuväite: nimelt ei hõlma ka see käsitus üldse kõneleja õigusi.

1.3.1.3 Väljendusvabadus kui demokraatia tagatis

Barendti arvates kõige populaarsem väljendusvabaduse teooria Lääne demokraatiates põhineb kodanike osalusel demokraatias. Väljendusvabadusel on otsustav roll avaliku arvamuse kujundamisel poliitilistes küsimustes.

Käsitletava teooria populaarsuse üks põhjus on see, et seda on lihtne mõista: see põhineb suures osas väärtustel ja kohustustel, mis on väljendatud konstitutsioonis (või konstitutsioonilistes allikates), selle asemel, et põhineda abstraktsel filosoofilisel teoretiseerimisel, mis iseloomustab

kahte eelnevat käsitlust.

Tegemist on rangelt utilitaarse teooriaga, ehkki formaalselt väljendub see kodanikuõigustes. Kõnealuse teooria kasuks räägib ka asjaolu, et sellega saab õigustada nii arvamuste ja ideede avaldamise kui ka informatsiooni saamise kaitset, samuti tunnustab see võrdselt nii avaldaja kui ka adreassaadi huvisid.⁵²

1.3.2 Väljendusvabaduse mõiste ja käsitlus õigustloovates aktides ning Riigikohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas

Väljendusvabaduse sätestab põhiõigusena nii Eesti siseriiklik õigus kui ka rahvusvahelised õigusaktid, millest lähtuvalt tuleb konstitutsioonilisi sätteid tõlgendada. Eesti õigusruumis sätestab väljendusvabaduse PS § 45 lg 1 esimene lause, mis ütleb, et “igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil”. Kuigi tekst ei kasuta mõistet „sõnavabadus“, on selle sisu kokku võetav nimetatud üldmõistesse. Et eesti erialakeeles kasutatav termin “sõnavabadus” on ajalooliselt kujunenud mõiste, mis on keeleliselt ja sisult kitsam kui selle ingliskeelne vaste “*freedom of expression*” ja prantsuskeelne vaste “*liberté d’expression*”, on ka põhiseaduse teksti sisust juhindudes siiski õigem kasutada üldmõistet “väljendusvabadus”.⁵³ Väljendusvabaduse kaitse näevad ette ka EIÕK artikkel 10, sätestades, et “igaühel on õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb vabadust oma arvamusele ja vabadust saada ja levitada teavet ja mõtteid ilma võimude sekkumiseta ja sõltumata riigipiiridest”; ÜRO 1948. aasta inimõiguste ülddeklaratsiooni artikkel 19, mis ütleb, et “igaühel on arvamuse- ja sõnavabadus; see õigus kätkeb vabadust sekkumiseta oma veendumustest kinni pidada ja vabadust informatsiooni ja ideid otsida, saada ja levitada igasuguste abinõudega ja riigipiiridest sõltumata”; ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁵⁴ art 11, mis kehtestab sõna- ja teabevabaduse: “Igaühel on õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb arvamusevabadust ning vabadust saada ja

⁵² E. Barendt. *Freedom of Speech*. Oxford: Clarendon Press, 1989, lk 8-23.

⁵³ R. Maruste. PõhiS § 45/1, 3. – Ü. Madise jt (toim). *Eesti Vabariigi põhiseadus*. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012, lk 457.

⁵⁴ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. Arvutivõrgus:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:et:PDF>

levitada teavet ja ideid avaliku võimu sekkumiseta ning sõltumata riigipiiridest”.

Euroopa väljendusvabadusele lähenemise peamiseks aluseks on EIÕK artikkel 10, mis hõlmab õiguse vabalt ja ilma võimude sekkumiseta nii mõtteid väljendada kui ka teavet saada. Eesti õigusruumis on üldine teabevabadus sätestatud PS § 44 lg-s 1, mille kohaselt igapähele on õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Fraas „üldiseks kasutamiseks levitatav“ viitab mitte üksnes avaliku võimu poolt levitatavale teabele, vaid ka ajakirjanduse rollile levitada informatsiooni ja ideid ühiskonnale olulistes küsimustes.⁵⁵ Ka EIK on järjekindlalt väljendusvabadust, eriti ajakirjanduslikku väljendusvabadust, seostanud üldsuse õigusega saada teavet ja arvamusi kõigis avalikkusele huvi pakkuvates küsimustes.⁵⁶ Näiteks kohtuasjas *Lingens vs. Austria*⁵⁷ asus EIK seisukohale, et väljendusvabadus on demokraatliku ühiskonna ja selle arengu, samuti iga isiku eneseteostuse põhialus ning kehtib ka teabe ja ideede suhtes, mis on solvavad, šokeerivad või häirivad, sest demokraatliku ühiskonna eelduseks on mitmekesisus, sallivus ja eelarvamuste puudumine. Sama seisukohta on EIK väljendanud korduvalt, näiteks kohtuasjas *Handyside vs. Ühendkuningriik*.⁵⁸ Lahendis *Shabanov ja Tren vs. Venemaa*,⁵⁹ mis käsitles väärtusotsustuse temaatikat, mahendas EIK seda seisukohta veidi, öeldes, et kuigi eri isikud võivad objektiivselt teha erinevaid järeldusi (väärtusotsustusi), ei või väärtusotsustus olla lihtsalt väljamõeldis. Samuti peab selle avaldamisel lähtuma heast tahtest ja üldisest huvist ning hinnangutes ei tohi kalduda vulgaarsustesse, teadlikku solvamisse ega inimväärikuse alandamisse. Need põhimõtted on eriti olulised ajakirjanduses. Ehkki press ei tohi üle astuda muuhulgas teiste isikute maine kaitsmiseks kehtestatud nõuetest, on selle kohuseks samas edasi anda teavet ja mõtteid nii poliitilistel teemadel kui ka teistes avalikkusele huvi pakkuvates küsimustes. Ühtlasi on avalikkusel õigus seda teavet saada.

Nii PS kui ka EIÕK teevad vahet informatsioonil ja ideedel. See tähendab, et väljendusvabadus ei piirne üksnes kontrollitava faktilise teabe esitamisega, vaid hõlmab ka arvamuste, ideede, veendumuste, kriitika, hinnangut jm väljendamist. Järelikult tuleneb PS-st ja EIÕK-st õigus esitada mitte üksnes objektiivselt tõest ning kontrollitavat teavet, vaid ka teavet, mis on tõene

⁵⁵ K. Ots. Ajakirjandusvabadus ja allikakaitse. *Juridica*, 2005, nr 8, lk 571-572.

⁵⁶ *Op. cit.*

⁵⁷ EIKo 08.07.1986, 9815/82, *Lingens vs. Austria*, p 41.

⁵⁸ EIKo 07.12.1976, 5493/72, *Handyside vs. Ühendkuningriik*, p 49.

⁵⁹ EIKo 14.12.2006, 5433/02, *Shabanov ja Tren vs. Venemaa*.

selle esitaja arvates.⁶⁰

Et väljendusvorme ja –viise on lõputult, tuleb väljendusvabaduse kaitset puudutavates küsimustes alati lähtuda konkreetsest kaasusest. Seda seisukohta on EIK avaldanud näiteks kohtuasjas *Konstas vs. Kreeka* (p 33).⁶¹ Kindlad parameetrid, mida arvesse tuleks võtta on eneseväljenduse olemus (poliitiline, äri- või kunstiline), eneseväljenduse edastamise kanal ehk meedium (vahetu-isiklik; piiratud leviga; üldise või piiramatult leviga; eraõiguslik või avalik-õiguslik) ning sihtgrupp, kellele eneseväljendus on suunatud.⁶²

Iga konkreetse kaasuse puhul tuleb arvestada ka sellega, et erinevates elu valdkondades on väljendusvabaduse määr erinev: kõige avaram väljendusvabaduse määr kehtib poliitist ja avalikku elu puudutavatele teemadele; kõige kitsam on see aga eraelu vallas. Teatud piirid kehtivad väljendusvabadusele aga alati ning eelkõige on selleks piiriks teiste inimeste reputatsiooni ning eraelu puutumatuse kaitse vajadus.⁶³

⁶⁰ *Op. cit.* § 45/8, lk 459.

⁶¹ EIKo 24.05. 2011, 53466/07, *Konstas vs. Kreeka*, p 33.

⁶² R. Maruste. PõhiS § 45/10 – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012, lk 460.

⁶³ *Op. cit.* § 45/14, lk 461.

2. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI RIIVE MEEDIAS

Ajakirjandust ei nimetata ilmaasjata ühiskonna valvekoeraks. Sageli on just uuriv ajakirjandus see, kes võimu kuritarvitamise, korrupsiooni ja põhiõiguste rikkumise juhtumid avalikkuse ette toob ning seeläbi ühiskonnas diskussiooni tekitab. Faktide avalikkusele teatavaks tegemine on esimene samm probleemide lahendamise ning vastutavate isikute või ametkondade vastutuse tagamise suunas. Ent meedia kaudu võib kas hooletusest või sensatsioonihimust tingituna inimestele ka märkimisväärset kahju tekitada, kas siis sekkumisega nende eraellu või nende au ja väarikuse haavamisega. Ka süütuse presumptsiooni rikkumine lähtub tänapäevases infoühiskonnas sageli eelkõige meediast.

Rääkides süütuse presumptsioonist, peetakse tavaliselt silmas eelkõige konkreetset süüasja menetleva kohtuniku meelestatust. Kohtupraktika, eelkõige EIK praktika, on süütuse presumptsiooni järgimise nõuet aga laiendanud ka teistele kohtuorganitele, samuti kohtuvälistele organitele, ja seda ka süüd puudutavate väljaütlemiste osas enne kohtumenetlust, leides, et need võivad olla vastuolus EIÕK § 6 lõikega 2.⁶⁴ Just nimelt süüd puudutavad väljaütlemised on põhjus, miks õigus süütuse presumptsioonile võib mõnikord sattuda konflikti teise olulise õigusega – õigusega väljendusvabadusele, mille piirangutena sätestab EIÕK § 10 lg 2 muuhulgas ka „kaasinimeste maine või õiguste kaitse“ ning „õigusemõistmise autoriteedi ja erapooletuse“. Ka endine Euroopa Inimõiguste Komisjon on rõhutanud, et mõned meediakampaaniad on sekkunud õigusemõistmise protsessi, tuues kaasa riigi vastutuse, eriti juhtudel, kui sekkumise eest osutus vastutavaks riigorgan.⁶⁵ Ent selleks, et kohaldada riigivõimu vastutust, peab rikkumine lähtuma riigivõimu esindajalt; pressiorgani peale EIK-le kaebust esitada ei saa.

⁶⁴ D. Spielmann. Presumption of innocence and freedom of information: two competing rights? Luxembourg conference on freedom of expression and the protection of human rights “The media in a democratic society: reconciling freedom of expression with the protection of human rights” – Luxembourg - 30 Sept. – 1st Oct. 2002. Arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/e/com/files/events/2002-09-media/intervention_spielman.asp (16.04.2013)

Vt ka EIKo 10.02.1995, 15175/89 *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*.

⁶⁵ *Op. cit.*

2.1. Süütuse presumptsiooni riivamine riigivõimu esindaja avaldustega

Süütuse presumptsiooni järgimist meedias tuleb käsitleda kahest aspektist lähtuvalt. Esimesel juhul lähtub süütuse presumptsiooni rikkuv ja meedias vahendatud avaldus riigivõimu esindajalt, nagu näiteks eespool käsitletud kohtuasjas *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*.⁶⁶ Sellisel juhul ei ole rikkumine otseselt meediaorganile omistatav. Teisel juhul on tegemist meediapoolse süütuse presumptsiooni rikkumisega, millega võib kaasneda riigi vastutus juhul, kui riik ei ole võtnud meetmeid selle ennetamiseks või rikkuja vastutusele võtmiseks.⁶⁷ Järelikult olukorras, kus süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumine lähtub eraisikutelt, antud juhul ajakirjanikelt, on riigivõimu kohuseks läbi seadusandluse tagada kõnealuse põhiõiguse järgimine. See võib aga omakorda riivata õigust sõna- ja teabevabadusele.

Riigivõimu esindaja poolt tehtud avaldusi isiku süü kohta käsitles ka EIK otsus asjas *Shuvalov vs. Eesti*,⁶⁸ mis põhines endise Harju Maakohtu kohtuniku Ardi Shuvalovi kaebusel, mille kohaselt Riigiprokuratuuri pressiteated ja prokuröri avaldused ajakirjanduses rikkusid tema süütuse presumptsiooni. Kaebaja leidis, et nimetatud avaldused muutsid kriminaalmenetluse ebaõiglaseks (p 57).

A. Shuvalovit kahtlustati altkäemaksu nõudmises suures ulatuses raskendavatel asjaoludel (üle 300 000 Eesti krooni, s.t 19 170 euro) ning 05.10.2006 esitati talle ka vastav süüdistus. 26.10.2007 kohtuistungil loobus prokurör süüdistusest altkäemaksu nõudmise osas ning taotles kaebaja süüdimõistmist kuriteokatses. 31.01.2008 mõistis Viru Maakohus kaebaja süüdi altkäemaksu vastuvõtmise katses ning mõistis talle karistuseks kolme ja poole aasta pikkuse vangistuse. Viru Ringkonnakohus jättis oma 28.03.2008 otsusega Viru Maakohtu otsuse muutmata; Riigikohus kaebaja kassatsioonkaebust menetlusse ei võtnud.

A. Shuvalovi kaebus puudutas kõigepealt Riigiprokuratuuri poolt avaldatud pressiteateid. Neist esimene avaldati 09.04.2006, kolm päeva pärast kaebaja vahistamist ja kahtlustatavana

⁶⁶ Vt viide 31.

⁶⁷ D. Spielmann. Presumption of innocence and freedom of information: two competing rights? Arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/e/com/files/events/2002-09-media/intervention_spielman.asp

⁶⁸ EIKo 29.05.2012, 39820/08 ja 14942/09, *Shuvalov vs. Eesti*.

kinnipidamist, prokuratuuri veebileheküljel pealkirjaga „Kohtunikul lasub altkäemaksuvõtmise kahtlus“.⁶⁹ Kaebaja nime pressiteates ei nimetatud, viidati vaid Harju Maakohtu kohtunikule. Mõne päeva jooksul sai altkäemaksu võtmises kahtlustatava kohtuniku nimi siiski teatavaks. Kriminaalmenetlust juhtivat prokurööri tsiteeriti hiljem otseselt või kaudselt mitmes televisioonisaates ja ajaleheartiklis.⁷⁰ Teine kaasuses käsitletud pressiteade pealkirjaga „Kohtuniku süüasi jõudis kohtusse“⁷¹ avaldati prokuratuuri veebileheküljel 06.10.2006, s.t. järgmisel päeval pärast seda, kui Riigiprokuratuur oli Viru Maakohtule esitanud süüdistusakti, mille kohaselt kaebajat süüdistati altkäemaksu nõudmises suures ulatuses raskendavatel asjaoludel. Lisaks väitis kaebaja, et prokurööri kriminaalmenetluse ajal ajakirjanduses tehtud avaldused rikkusid süütuse presumptsiooni põhimõtet ning muutsid kriminaalmenetluse ebaõiglaseks.

EIK leidis oma otsuses, et kuigi 09.04.2006 pressiteates mainiti teatud elemente kui tuvastatud fakte („alkäemaksu nõudmises kahtlustatav kohtunik võttis vastu osa nõutud rahasummast“) sisaldas nimetatud fraas selget viidet kahtlustusele („kahtlustatav kohtunik“) [p 77]. 06.10.2006 pressiteade sisaldas nii fraase, mis selgelt viitavad kahtlustustele ja süüdistustele (kasutati sõnastusi nagu „süüdistatakse [---] [kaebajat]“, „tuvastatu annab aluse süüdistada [kaebajat]“, „[politseinikud] pidasid [---] [kaebaja] [---] kahtlustatavana kinni“, „süüdimõistva kohtuotsuse korral“) kui ka fraase, mis ei sisaldanud ühtegi viidet kaebaja staatusele kui üksnes isikule, keda süüdistatakse süüteo toimepanemises („kohtunik soovis saada [---] raha“, „võttis kohtunik [---] vastu 200 000 krooni sularaha“, „pani [---] toime [süüteo] altkäemaksu nõudmises suures ulatuses“, „kohtunik kasutas oma ametiseisundit ning rikkus olulist õigusriigi põhimõtet, mille kohaselt õigust mõistab sõltumatu ja erapooletu, ausameelne kohus“) [p 78]. Seetõttu võib mõnda pressiteadetes avaldatud sõnastust, eriti eraldivõetuna, mõista nii, et on tuvastatud, et kaebaja pani toime süüteo, milles teda süüdistatakse, kuid need sõnastused juhatati sisse ja põimiti läbi väljenditega, mis andsid selgelt mõista, et kaebajat üksnes süüdistati kõne all oleva süüteo

⁶⁹ Riigiprokuratuuri pressiteade. Kohtunikul lasub altkäemaksuvõtmise kahtlus. 09.04.2006. Arvutivõrgus: <https://www.prokuratuur.rik.ee/et/pressiteated/kohtunikul-lasub-alkaemaksuvotmise-kahtlus> (21.04.2013)

⁷⁰ Vt näiteks R. Kagge. Jahmatav kahtlus: kohtunik Ardi Šuvalov nõudis ähvardustega miljonit. Postimees, 11.04.2006. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/281007/esileht/siseuudised/197817.php> (21.04.2013). Vt ka A. Oja. Pistist vahendas kohtunikule kinnisvaraärimehest koolivend. Äripäev, 11.04.2006. Arvutivõrgus: <http://leht.aripaev.ee/Default.aspx?PublicationId=464dc490-fb94-4024-9b75-258ddc8543a9&articleid=3922&paperid=EF36E3B6-DB8B-4F7D-885F-DE85924A01FF&selectedDate=2006-04-11>

⁷¹ Riigiprokuratuuri pressiteade. Kohtuniku süüasi jõudis kohtusse. 06.10.2006. Arvutivõrgus: <https://www.prokuratuur.rik.ee/et/pressiteated/kohtuniku-suuasi-joudis-kohtusse> (21.04.2013)

toimepanemises. Seda tõlgendust toetab asjaolu, et pressiteate koostas Riigiprokuratuur, kellest võib põhimõtteliselt aru saada, et ta informeeris avalikkust kaebaja süüdistamiseks piisava materjali olemasolust ning avaldas informatsiooni teatud faktiliste elementide kohta, mida pidas tuvastatuks (p 80). Kokkuvõttes asus EIK seisukohale, et kuigi Riigiprokuratuuri 06.10.2006 pressiteate sõnastus oleks võinud olla läbimõeldum, arvestades süütuse presumptsiooni põhimõtte olulisust, ei jätnud pressiteade tervikuna muljet, et kaebajat käsitleti süüdiolavana enne selle tõendamist vastavalt seadusele (p 80). Samuti ei leidnud EIK prokuröri ajakirjandusele antud avaldustes midagi niisugust, mis kujutaks endast kaebaja süütuse presumptsiooni rikkumist (p 81).

EIK kordas oma seisukohta, et teatud juhtudel võib vaenulik meediakampaania kahjustada õiglast kohtumenetlust ning tuua kaasa riigi vastutuse, ent kaebajat puudutava kohtuasja meediakajastus ei kujutanud endast vaenulikku meediakampaaniat ning selle eesmärgiks ei olnud õiglase kohtumenetluse takistamine; samuti ei viidanud miski sellele, et ajakirjanduse huvi süüasja vastu oleks sütitanud prokurör. EIK hinnangul ei läinud kõnealuse kohtuasja meediakajastus kaugemale sellest, mida peetakse avalikkuse informeerimiseks tõsisest süüdistusest kohtuniku vastu ja kriminaalmenetluse seisust (p 82).

Kokkuvõttes jõudis EIK järeldusele, et A. Shuvalovi õigust süütuse presumptsioonile (EIÕK artikkel 6 lg 1 ja 2) ei rikutud. Käesoleva töö autor peab siiski vajalikuks välja tuua, et kaks kohtunikku jäid kõnealuses kohtuasjas eriarvamusele, leides, et Riigiprokuratuuri 06.10.2006 pressiteade „Kohtuniku süüasi jõudis kohtusse“ sisaldab väljendeid, mis on EIÕK artikli 6 lõike 2 kontekstis problemaatilised. Eriarvamusele jäänud kohtunike arvates ei ole riigiasutuse kasutatud sõnastused, mis välistavad kahtluse, kas kaebaja pani toime süüteod, milles teda süüdistatakse, kooskõlas EIÕK artikli 6 lõike 2 alusel tagatud süütuse presumptsiooni põhimõttega ning järelikult rikuti eespool nimetatud sätet. Oma arvamuses tuginesid kohtunikud EIK kohtupraktikale ning eriti kaasusele *Konstas vs. Kreeka*.⁷²

Kohtuasjas *Konstas vs. Kreeka* kaebas Dimitrios Konstas, endine Panteioni Ülikooli president, endine pressiministri asetäitja ning endine täievoliline esindaja Euroopa Nõukogu juures, et Ateena apellatsioonikohtu otsus rikkus tema õigust süütuse presumptsioonile; samuti rikkusid tema süütuse presumptsiooni peaministri, aserahandusministri ja justiitsministri tehtud avaldused

⁷² EIKo, 24.05.2011, 53466/07, *Konstas vs. Kreeka*.

tema kohtuasja kohta ajal, mil see oli alles apellatsioonikohtu menetluses (p 22). Aegumise tõttu lükkas EIK tagasi kaebuse osas, mis puudutas kaebaja süütuse presumptsiooni rikkumist Ateena apellatsioonikohtu otsusega ning käsitles kaebust üksnes osas, mis puudutas peaministri, aserahandusministri ja justiitsministri tehtud avaldusi (p 31-31).

Muuhulgas märkis EIK, et süütuse presumptsiooni kui menetlusliku õiguse eesmärk on ühest küljest tagada kaitseõigus ning samal ajal kaitsta süüdistatava au ja väärikut (p 32). Sellest tulenevalt rõhutas kohus taaskord, kui oluline on riigivõimu esindajate sõnadevalik avalduste puhul, mis tehakse enne, kui isiku üle on kohut mõistetud ja tema süü tuvastatud. Seejuures tuleb lähtuda avalduse tegelikust sisust, mitte sõna-sõnalisest vormist (p 33).

Et vaidlusalused avaldused tehti ajal, mil kaebaja oli esimese astme kohtus süüdi tunnistanud ning tema apellatsioonkaebuse suhtes ei oldud otsust veel langetatud, käsitles kohus ka küsimust, kas sellises menetlusstaadiumis on üldse võimalik süütuse presumptsiooni kahjustada. EIK asus seisukohale, et EIÕK artikkel 6 lg 2 ei ole alus takistamiseks pädevaid võime viitamast kaebaja süüdimõistmisele esimeses astmes, ehkki süüküsimus ei olnud veel lõplikult tuvastatud, s.t. kohtuotsus ei olnud edasikaebamise tõttu jõustunud. Kaebaja süüditunnistamine esimese astme kohtus oli objektiivne fakt. Tulenevalt EIÕK artiklist 10 ei saanud võimud EIÕK artikkel 6 lg 2 alusel jätta avalikkust süüdimõistmisest teavitamata ega takistada selleteemalist arutelu ei meedias ega avalikkuses üldiselt, kaasa arvatud parlamentaarse debati käigus. Siiski rõhutas kohus, nagu mitmetes varasetamtes lahenditeski, et selliseid viiteid tuleb teha taktitundeliselt ja süütuse presumptsiooni silmas pidades (p 34).

Kohus kordas, et riigivõimu esindajate poolt tehtud avaldused kriminaalmenetluse algusjärgus ei tohi õhutada avalikkuse usku süüdistatava süüesse ega ette otsustada, kuidas pädev kohtuvõim fakte hindab (p 35; vaata ka kaasust *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*). Euroopa Inimõiguste Komisjon on oma varasemates otsustes selgitanud, et süütuse presumptsiooni põhimõtte olemus seisneb selles, et see muutub kehtetuks alles isiku lõpliku süüditunnistamise korral.⁷³ Sellest tulenevalt on EIK seisukohal, et süütuse presumptsiooni põhimõtte ei lakka apellatsioonimenetluses kehtimast üksnes seetõttu, et süüdistatav esimese astme kohtus süüdi mõisteti. Teistsugune seisukoht räägiks vastu apellatsioonimenetluse rollile, mille käigus

⁷³ Euroopa Inimõiguste Komisjon, 25.08.1987, 10282/83, *Englert vs. Saksamaa*.

apellatsioonikohus peab üle vaatama varasema otsuse nii fakte kui ka seadust puudutavas osas, sest sellisel juhul süütuse presumptsiooni põhimõtte apellatsioonimenetluses läbi viidud menetlustoimingute puhul ei kohalduks (p 36).

Seejärel pidas EIK vajalikuks kontrollida, kas avaldused, mis viitasid kaebaja süüdimõistmisele, tehti sellises olukorras ja sellisel viisil, et need oleksid võinud mõjutada apellatsioonikohtu otsust (p 37). Kohus võttis arvesse, et arutluse all olevad märkused tehti peaministri ja kahe ministri, s.t. kõrgeimate riigivõimu esindajate poolt ning ajal, mil kaebaja suhtes toimus alles menetlus apellatsioonikohtus. EIK arvestas ka asjaolu, et Ateena esimese astme kohtu käsul oli kaebaja vangistuse kandmine peatatud kuni apellatsioonikohtu otsuseni. Järelikult kehtis süütuse presumptsioon kaebaja suhtes sellele vaatamata, et tema suhtes oli tehtud esimese astme kohtus süüdimõistev otsus (p 38).

Kokkuvõttes otsustas EIK kohtuasjas *Konstas vs. Kreeka*, et aserahandusministri ja justiitsministri avaldused olid vastuolus süütuse presumptsiooniga. Märkimist väärib, et ehkki ei aserahandusminister ega justiitsminister ei nimetanud oma sõnavõttus kaebaja nime, sisaldasid nende avaldustes detailid (viide kõnealuse isiku määramisest pressiministriks ja täievoliliseks esindajaks Euroopa Nõukogu juurde; „Panteioni skandaalile“; nende isikute süüdimõistmisele, keda „opositsioon alati kaitsnud oli“), mis tegid kaebaja isiku tuvastamise väga lihtsaks, sest ükski teine isik ei vastanud selles kontekstis taolisele kirjeldusele. Järelikult käisid aserahandusministri ja justiitsministri avaldused selgelt kaebaja pihta. Seejuures rõhutas kohus kaebaja isikust tulenevaid erisusi: tema seotust kõnealuse juhtumiga, tema staatust ja varasemaid ametikohti, mis muutsid ta ministrite märkuste põhjal kergesti identifitseeritavaks.

Kohus pööras erilist tähelepanu aserahandusministri väljenditele „sulid“ ja „te varastate isegi üksteiselt“, leides, et selliste avaldustega ei viidanud aserahandusminister mitte üksnes kaebaja süüdimõistmisele esimese astme kohtus (mis oleks jäänud süütuse presumptsiooni piiridesse), vaid peegeldas oma isiklikku nägemust asjast. Ühtlasi mõjutas aserahandusminister sellise ilustamata ja mõtlematu keelekasutusega mõjutas tõenäoliselt avalikku arvamust kaebaja süüd puudutavas osas (p 42).

Justiitsministri puhul rõhutas EIK tema erilist positsiooni, millest tulenevalt oleks ta pidanud

sõnadevalikul olema eriliselt hoolikas, et mitte öelda midagi sellist, millest võiks välja lugeda tema soovi apellatsioonimenetluse tulemust mõjutada (p 43).

Peaministri avalduste osas asus kohus seisukohale, et need ei rikkunud EIÕK artikli 6 lõiget 2.

Põigates veel korraks tagasi eespool käsitletud kohtuasja *Shuvalov vs. Eesti* juurde, siis Eesti kohtute seisukohad ühtisid EIK arvamusega. Nii jättis Viru Maakohus rahuldamata A. Shuvalovi 23.11.2006 taotluse riigiprokuröri taandamiseks. Taotluses väitis kaebaja, et riigiprokurör oli korraldanud tema vastu vaenuliku kampaania ja esitanud avalikkusele üksikasjaliku versiooni kohtuasja asjaoludest ja kaebaja süüst. Kohus leidis, et kaebaja esitatud ajaleheartiklid sisaldasid küll prokuröri saadud informatsiooni, kuid neist ei nähtunud nagu oleks prokurör käsitlenud kaebajat süüdiolavana. Lisaks märkis kohus, et avalikkuse kõrgendatud huvi kohtuasja vastu oli arusaadav ja põhjendatud, sest kriminaalmenetlus viidi läbi kohtuniku suhtes (p 36).

20.03.2008 taotles kaebaja riigiprokuröri taandamist Viru Ringkonnakohtus. Ka seekord jättis kohus tema taotluse rahuldamata, märkides muuhulgas, et ajaleheartiklid ei olnud kohut mõjutanud ja et maakohus oli jätnud rahuldamata teatud kaebaja vastu esitatud süüdistused (p 42).

Vahepeal, 2006. aasta detsembris esitas kaebaja Riigiprokuratuuri vastu Tallinna Halduskohtusse ka mittevaralise kahju hüvitamise nõude, väites, et prokuröri kriminaalmenetluse ajal tehtud avalikud teated rikkusid süütuse presumptsiooni põhimõtet ja tema õigust eraelu puutumatus austamisele. Kaebaja väitis, et prokurör autoriteetse allikana andis õigusliku hinnangu selle kohta, et kaebaja on toime pannud kuriteo; et prokurör oli käsitlenud selliseid teemasid nagu süüteo kvalifitseerimine ja raskusaste, samuti võimalik provokatsioon, ning esitanud avalikkusele nende kohta oma arvamuse kui fakti konstateeringu. Kaebaja väitel oli prokurör 2006. aasta aprillis antud intervjuudes jätnud mulje, et kriminaalmenetlus oli olnud edukas ja et kõik oli selge, tõendid koos ning kõik oli üksnes „vormistamise küsimus“. Nii tehes oli prokurör veennud avalikkust, et see oli kaebaja, kes nõudis altkäemaksu, ning oli avaldanud altkäemaksu summad (p 45).

Riigiprokuratuur oma oma vastuses tugines muuseas väitele, mille kohaselt avaliku teabe seaduse alusel tuleb meediale edastada informatsiooni nende kriminaalmenetluste kohta, mille puhul on

eeldada avalikkuse huvi. Prokuratuuri avalduse kohaselt oli 09.04.2006 pressiteade ajendatud ajakirjaniku telefonikõnest, kes oli kuulnud kohtuniku vahistamisest ning küsis sellele kinnitust. Pressiteade avaldati, vältimaks kuulujutte, mis oleksid võinud kahjustada uurimist, kahtluslust ja kohtunikkonda tervikuna. Ka 06.10.2006 pressiteate osas märgiti, et prokuratuur andis üldjuhul teavet kriminaalajade kohta, mis äratasid avalikkuse huvi; tagamaks erinevate meediakanalite võrdne kohtlemine, väljastati süüdistuse sisu kokku võtvad pressiteated.

Tallinna Halduskohus jättis kaebuse rahuldamata, rõhutades muuhulgas, et prokuratuur ja prokurör lähtusid infot andes meedia erakordselt suurest huvist kõnealuse kriminaalaja vastu ning eesmärgist anda võimalikult täpset informatsiooni võimalikult minimaalses ulatuses.

2.2 Vaenulik meediakampaania

Sageli lähtub oht isiku süüdlasena käsitamiseks hoopis ajakirjandusest ehk erasfäärist.⁷⁴ Suurt avalikkuse tähelepanu pälvinud juhtumite korral on meediale sageli ette heidetud hüsteeria õhutamist. Sellise vaenuliku meediakampaania tulemusena võib avalikkuse silmis isikust süüdlane saada sõltumata uurimise tulemustest või kohtuotsusest. Lisaks võib isikust meedias loodud pilt mõjutada kohtuotsust ning seega isiku õigust ausale ja erapooletule kohtumõistmisele. Seda, et meediapoolne kohtumenetlusele eelnev süüdistatavavastane vaenulik kampaania või ka lihtsalt avalikkuse teravdatud tähelepanu juhtimine süüdistatavale võib põhimõtteliselt viia süütuse presumptsiooni rikkumisele, on korduvalt rõhutanud ka Euroopa Inimõiguste Komisjon.⁷⁵

Vaenuliku meediakampaania mõju ausale kohtumõistmisele on käsitletud näiteks Euroopa Inimõiguste Komisjon oma 08.07.1978 otsuses kaebuse vastuvõetavuse kohta kaasuses *Ensslin, Baader ja Raspe vs. Saksamaa*.⁷⁶ Kaebajad vahistati 1972. aasta juunis, süüdistatuna mitmetes

⁷⁴ T. Annus. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 406.

⁷⁵ E. Kergandberg. PõhiS § 22/11. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012, lk 287.

⁷⁶ Euroopa Inimõiguste Komisjon, 08.07.1978, 7572/76, 7586/76 ja 7587/86, *Ensslin, Baader ja Raspe vs. Saksamaa*.

mõrvades, mis sooritati 1972. aasta mais Frankfurdis, Münchenis, Heidelbergis ja Augsburgis. Kohtuistungid algasid 21.05.1975 ning 28.04.1977 mõisteti kaebajad mitmete mõrvade eest eluks ajaks sunnitööle ning ettekavatsetud mõrva ja kuritegeliku ühenduse moodustamise eest 15 aastaks sunnitööle.

Oma 1976. aasta juulis Euroopa Inimõiguste Komisjonile esitatud avaldustes väitsid kaebajad muuhulgas, et rikuti nende õigust õiglasele kohtumenetlusele sõltumatu ja erapooletu kohtu ees. Muuhulgas leidsid kaebajad, et protsessi mõjutas vaenulik meediakampaania ja riigivõimu poolt tehtud avaldused. Nimelt eelnes kohtuprotsessile avalikku arvamust ärgitav pressikampaania, mida võimud lubasid (kui mitte ei organiseerinud) ning mis kirjeldas kaebajaid kui „bandiite“, „kurjategijaid“, „mõrvarite kampa“ jne. Kaebajate arvates rikuti seeläbi EIÕK artikli 6 lõikeid 1 ja 2, mis sätestavad õiguse süütuse presumptsioonile ning õiglasele kohtumõistmisele.

Euroopa Inimõiguste Komisjon asus kõnealuses asjas seisukohale, et kaebajate õigust süütuse presumptsioonile ega õiglasele kohtumõistmisele ei ole rikutud, sest ei pressilt ega võimu esindajatelt ei saa oodata täielikku avaldustest hoidumist, seda nii süüdistatavate süüd kui ka nende ohtlikkust puudutavas osas, olukorras, kus neil on selle kohta vaieldamatut teavet (eelnevad süüdimõistmised, tulirelvade kasutamine vahistamisel, ühe süüdistatava vabastamine jõudu kasutades jne) [p 15].

Et teatud juhtudel võib vaenulik meediakampaania kahjustada õiglast kohtumenetlust ning kaasa tuua riigi vastutuse, viimast eriti juhul, kui pressi huvi sütitas riigivõimu esindaja, on Euroopa Inimõiguste Komisjon märkinud ka oma 15.10.1980 otsuses kaebuse vastuvõetavuse kohta kaasuses *Jespers vs. Belgia*.⁷⁷ Guy Jaspers oli Genti esimese astme kohtus uuriv kohtunik, keda süüdistati oma abikaasa mõrvas ja mõrvakatses ning varguses osalemises. Ta vahistati 27.02.1977; samal päeval informeeris prokurör sellest ka pressi. Eeluurimist määrati läbi viima apellatsioonikohtu kohtunik, kes koheselt andis sel teemal ajakirjanikule intervjuu. Intervjuu pealkirjaga „Jespersi juhtum ehk hinge gangreen“ („*L'affaire Jaspers ou la gangrène de l'ame*“) ilmus 04.03.1977 ajakirjas *Le Semaine d'Anvers*. Nn „Jespersi juhtum“ leidis terve menetluse vältel laialdast kajastamist kogu Belgia pressis, eriti flaamikeelsetes ajalehtedes. 1977. aasta aprillis viitasid mõned väljaanded teatud ekspertraportitele isegi enne, kui süüdistatava kaitsja

⁷⁷ Euroopa Inimõiguste Komisjon, 15.10.1980, 8403/78, *Jespers vs. Belgia*.

nenedega tutvuda sai. 28.01.1978 mõistis kohus Guy Jaspersi süüdi mõrvakatses (aga mitte mõrvas), varguses, võltsimises ja tulirelvade omamises.

Oma kaebuses Euroopa Inimõiguste Komisjonile väitis kaebaja, et kohtumenetlus oli teatud kohturingkondades sepihsetud vandenõu tulemus ning sellele eelnes avaliku arvamuse kujundamine, mis tõenäoliselt mõjutas tema üle kohut mõistnud vandekohust. Järelikult rikuti EIÕK artikkel 6 lg-t 1, millest tuleneb isiku õigus õiglasele kohtumenetlusele.

Euroopa Inimõiguste Komisjon nõustus, et enne kaebaja suhtes toimunud kohtumenetlust olid prokuratuuri esindajad ja uuriv kohtunik teinud pressile mitmeid avaldusi ning „Jaspersi juhtum“ pälvis nii kohalikus kui ka piirkondlikus meedias suurt tähelepanu. Komisjon nentis, et teatud juhtudel võib vaenulik meediakampaania kahjustada õiglast kohtumenetlust ning kaasa tuua riigi vastutuse, viimast eriti juhul, kui pressi huvi sütitas riigivõimu esindaja.

2.3 Isiklike õiguste riive internetikommentaariumides

Eestis viimastel aastatel üks enim avalikkuse tähelepanu pälvinud juhtumeid on nn Delfi-kaasus,⁷⁸ mis käsitles küsimust, kas internetiportaali pidaja peaks vastutama lugejate kirjutatud kommentaaride sisu eest. Üldreeglina on internetikommentaariumide näol tegemist süsteemidega, kus portaali külastajatel on võimalik portaalil avaldatud artiklites kajastatud teemadel oma arvamusi esitada. Kommentaaride avaldamine toimub automaatselt ning ilma eelneva kontrollita. Käesolev kaasus käsitles küsimust, kes vastutab juhul, kui kommentaar riivab kolmandate isikute õigusi, näiteks au ja väärrikust.

Ehkki antud kohtuasjas ei kaevanud hageja mitte süütuse presumptsiooni, vaid au ja inimväärrikuse riive üle, tuleks kõnealust kaasust käesolevas töös siiski käsitleda. On ju ka EIK avaldanud seisukohta, et süütuse presumptsiooni eesmärk pole mitte üksnes kaitse huvide tagamine kriminaalmenetluses, vaid ka süüdistatava au ja väärrikuse säilitamine (vt eespool

⁷⁸ RKTK 10.06.2009, 3-2-1-43-09.

käsitletud kaasust *Konstas vs. Kreeka*, p 32). Ühtlasi on tegemist märgilise kaasusega Eesti kohtupraktikas, mis puudutab internetiportaali pidaja vastutust sotsiaalveebis või veebipäevikus avaldatuga mittevaralise kahju põhjustamise eest.

Peamiselt käsitles kaasus küsimusi, kas kommenteerimiskeskonna omanik osutab sisuteenust, mistõttu infoühiskonna teenuse seaduse (InfoTS)⁷⁹ §-s 10 sätestatud vastutust välistavad asjaolud tema tegevusele ei kohaldu; kas internetiportaali pidaja, kes võimaldab kommenteerimist oma keskkonnas, on avaldajaks; ning kas internetiportaali pidajal on kohustus sekkuda kommentaari postitaja sõnavabaduse teostamisesse.

AS Delfi peetav internetiportaal „Delfi“ avaldas 24.01.2006 artikli pealkirjaga „SLK lõhkus plaanitava jäätrassi“.⁸⁰ Portaali külastajatel on võimalik artikleid kommenteerida. Nimetatud artiklil oli 185 kommentaari, millest 20 rikkusid hageja väidete kohaselt tema isiklikke õigusi, alandades hageja au ning inimväarikust. Kostja kõrvaldas need kommentaarid pärast hageja 09.03.2006 kirja. Hageja palus 17.04.2006 Harju Maakohtule esitatud hagi AS-lt Delfi hageja kasuks välja mõista kohtu äranägemisel õiglase hüvitise mittevaralise kahju hüvitamiseks.

Harju Maakohus nentis oma 27.06.2008 otsuses, et Eesti kohtupraktikas ei ole kujundatud seisukohta internetiportaali pidaja vastutusest kommentaaride avaldamise eest. Saksamaa kohtupraktikas on viimastel aastatel asunud seisukohale, et portaalipidaja kannab vastutust nii anonüümsete kui ka avaldajana identifitseeritavate kommenteerijate avaldatu eest (p 4).

Riigikohtu tsiviilkolleegium käsitles kõigepealt küsimust, kas antud asjas kohalduvad InfoTS §-s 10 sätestatud vastutust välistavad asjaolud. Selleks analüüsis kohus, kas portaalipidaja osutab infoühiskonna teenust InfoTS § 2 lõike 1 tähenduses; seejuures tuleb infoühiskonna teenuste seadust tõlgendada koostoimes Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2000/31/EÜ infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (direktiiv elektroonilise kaubanduse kohta).⁸¹ Oma 10.06.2009 otsuses asus Riigikohtu tsiviilkolleegium seisukohale, et AS Delfi tegevus kommentaaride avaldamisel ei ole üksnes

⁷⁹ RT I 2004, 29, 191 ... RT I 06.01.2011, 12.

⁸⁰ SLK lõhkus plaanitava jäätrassi. Delfi, 24.01.2006. Arvutivõrgus:

<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/slk-lohkus-plaanitava-jaatrassi-taiend.d?id=12076204> (29.04.2013)

⁸¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/31/EÜ, 08.06.2000, infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (direktiiv elektroonilise kaubanduse kohta). Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:25:32000L0031:ET:PDF>

tehnilise, automaatse ja passiivse iseloomuga ning selle eesmärgiks ei ole vaid vahendusteenuse osutamine. Uudise või artikli kommenteerimise võimaldamise ainus eesmärk ei ole teabe (kommentaari) tõhusam edastamine teistele teenuse kasutajatele nende taotluse alusel, vaid uudise või artikli täiendamine arvamuste ja hinnangutega. See, et AS Delfi ei olnud kommentaari koostajaks, ei tähenda, et tal ei olnud kontrolli kommenteerimiskeskonna üle; tema võimuses oli läbi kommenteerimiskeskonna reeglite kehtestamise ning kommenteerimiskeskonnas muutuste tegemise määrata, millised sisestatud kommentaarid avaldatakse ja millised mitte. Järelikult valitseb kommenteerimiskeskonnas talletatud teavet kommenteerimiskeskonna omanik, see aga tähendab sisuteenuse osutamist, mistõttu InfoTS §-s 10 sätestatud vastutust välistavad asjaolud tema tegevusele ei kohaldu (p 13). Seetõttu ei saa nimetatud sätte alusel välistada meediaväljaande juurde kuuluva foorumi pidaja vastutust mittevaralise kahju eest.

Avaldamise ja avaldaja mõistet käsitles Riigikohus oma 25.12.2005 otsuses:⁸² avaldamine VÕS § 1047 tähenduses on andmete kolmandale isikule teatavaks tegemine ning avaldajaks isik, kes kolmandatele isikutele andmed teatavaks teeb. Meedias (ajakirjanduses) andmete avaldamise korral saab avaldajaks olla meediaettevõtte, aga ka meediaväljaandele andmeid edastanud isik (p 25). Nn Delfi-kaasuses olid avaldajateks VÕS tähenduses nii Internetiportaali pidaja kui ka kommentaaride koostajad (p 14).

Oluline on Riigikohtu seisukoht, et Interportaalis uudiste ja kommentaaride avaldamine on ajakirjanduslik tegevus. Samas tõdes kohus, et internetiajakirjanduse olemuse tõttu ei saa portaalipidajalt mõistlikult nõuda, et enne kommentaaride avaldamist neid toimetataks samal moel, nagu seda tehakse trükiajakirjanduse väljaandega. Kui toimetamise kaudu on väljaandja kommentaari avaldamise algataja, siis internetiportaalis on avaldamise algataja kommentaari kirjutaja, kes teeb selle portaali vahendusel avalikkusele kättesaadavaks. Seetõttu ei ole portaalipidaja isik, kellele informatsioon avaldatakse. Majandusliku huvi tõttu kommentaaride avaldamise vastu on aga nii trükiajakirjanduse väljaandja kui ka internetiportaali pidaja avaldajad ettevõtjatena (p 14).

Kolmandaks käsitles kohus küsimust, kas Internetiportaali pidajal on kohustus sekkuda kommentaari postitaja sõnavabaduse teostamisesse. Riigikohus asus seisukohale, et portaalipidaja

⁸² RKTk 21.12.2005, 3-2-1-95-05, p 25.

sekkumine kommentaari postitaja sõnavabadusse on õigustatud portaalipidajast ettevõtja PS §-st 17 ja VÕS § 1045 lg 1 p-st 4 ning §-st 1046 tuleneva kolmadate isikute au ja hea nime austamise ja neile kahju tekitamisest hoidumise kohustusega (p 15).

Kokkuvõttes leidis kohus, et AS Delfi vastutas kahju tekkimise eest, sest seadusest tuleneva kahju tekitamisest hoidumise kohustuse tõttu oleks portaalipidaja AS Delfi pidanud selgelt õigusvastase sisuga kommentaaride avaldamist ennetama; samuti jättis portaalipidaja pärast avaldamist omal initsiatiivil portaalist kõrvaldamata kommentaarid, mille sisu õigusvastasusest ta pidi teadlik olema.

Nn Delfi kaasuse olulisus seisneb selles, et Riigikohus võttis seisukoha Internetiportaali pidaja vastutuse kohta kommentaare puudutavas osas. Samas tulenevad kohtu põhjendustest käsitletud kohtuasjas ka mitmed küsimused. Esiteks – sidudes avaldaja määratlemise majandusliku huviga, tekib küsimus, milles nimetatud majanduslik huvi täpselt seisnema peab; teiseks – kas kommentaaride avaldaja on ka portaalipidaja, kes majanduslikku kasu ei saa. Ja lõpuks – kas eraisikutele saab üldse anda õigust piirata teiste eraisikute põhiseaduslikke õigusi, antud juhul siis väljendusvabadust, ning otsustada riive õigustatuse üle.

2.4 Süütuse presumptsiooni riive õigustatus ja eesmärgid

Käsitletud kaasuste põhjal võib väita, et teatud juhul võib meedias avaldatuga riivata isiku õigust süütuse presumptsioonile. Nimetatud õigust on võimalik riivata nii riigi esindaja väidete kui ka ajakirjanike seisukohtade esitamisega meedias.

Peamiselt õigustatakse seda riivet ühest küljest õigusega väljendusvabadusele, teisalt aga avalikkuse õigusega teabele. Dean Spielmann on öelnud: „Austus süütuse presumptsiooni vastu on kaudne piirang väljendusvabadusele, mille eesmärgiks on tagada õigus õiglasele

kohtumenetlusele.⁸³ Selge on see, et õigus süütuse presumptsioonile ja väljendusvabadus on omavahel kollideeruvad õigused, mistõttu tuleb selle konflikti lahendamisel lähtuda konkreetsest juhtumist.

EIK on oma lahendites korduvalt rõhutanud põhimõtet, mille kohaselt on meedial kohustus edastada informatsiooni avalikkusele huvipakkuvates küsimustes ning avalikkusel on õigus seda informatsiooni saada⁸⁴ ning süütuse presumptsiooni põhimõtte ei saa olla takistuseks sellise teabe andmisel. Seega on pressivabadusega võimalik õigustada peaaegu igasugust teiste isikute huvide ja õiguste riivamist.⁸⁵ Samas on EIK nentunud, et põhimõtteliselt võib vaenulik meediakampaania kahjustada õiglast kohtumenetlust ning tuua kaasa riigi vastutuse,⁸⁶ ent sellest seisukohast ei tulene veel keeldu kriminaalasja kohtueelset menetlust meedias mitte kajastada. Selle seisukohaga on nõustunud ka Riigikohus.⁸⁷

Süütuse presumptsiooni kui menetlusliku õiguse eesmärk on ühest küljest tagada kaitseõigus ning samal ajal kaitsta süüdistatava au ja väärikust. Ei PS § 22 lg-s 1 ega EIÕK artikli 6 lõikes 2 sätestatud süütuse presumptsiooni suhtes ei nähta ei põhiseaduse ega EIÕK tekstis ette mingeid spetsiaalseid reservatsioone. Seega võivad süütuse presumptsiooni põhimõtte kui põhiõiguse piirangu põhjustena tulla põhimõtteliselt arvesse üksnes teiste isikute põhiõigused või muud põhiseaduslikud normid, mis kaitsevad kollektiivseid ehk ühiskondlikke hüvesid.⁸⁸ Peamised argumentid süütuse presumptsiooni riive õigustamiseks ongi ühest küljest õigus väljendusvabadusele ning teisest küljest õigus saada infot. Eesti Vabariigi põhiseaduses on need õigused sätestatud vastavalt PS §-des 45 ja 44; EIÕK aga sätestab need mõlemad artikli 10 lg-s 1: „Igaühel on õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb vabadust oma arvamusele ja vabadust saada ja levitada teavet ja mõtteid ilma võimude sekkumiseta ja sõltumata riigipiiridest.”

⁸³ „Respect for the presumption of innocence is implicitly comprised in the limits to freedom of expression aimed at guaranteeing the right to a fair trial also.“ D. Spielmann. Presumption of innocence and and freedom of information: two competing rights? Luxembourg conference on freedom of expression and the protection of human rights “The media in a democratic society: reconciling freedom of expression with the protection of human rights” – Luxembourg - 30 Sept. – 1st Oct. 2002. Arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/e/com/files/events/2002-09-media/intervention_spielman.asp

⁸⁴ Vt näiteks EIKo 26.04.1979, 6538/74, *The Sunday Times vs. Ühendkuningriik*; EIKo 29.08.1997, 83/1996/702/894, *Worm vs. Austria*; EIKo 29.05.2012, 39820/08 ja 14942/09, *Shuvalov vs. Eesti*.

⁸⁵ E. Tikk, A. Nõmper. Informatsioon ja õigus. Tallinn: Juura 2007, lk 57.

⁸⁶ Vt näiteks Euroopa Inimõiguste Komisjon, 15.10.1980, 8403/78, *Jespers vs. Belgia*; EIKo 29.05.2012, 39820/08 ja 14942/09, *Shuvalov vs. Eesti*.

⁸⁷ RKKK 15.10.1996, 3-1-1-109-96.

⁸⁸ E. Kergandberg. PõhiSK § 22/18. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn, Juura 2012, lk 289.

Ajakirjandusvabadust ei nimeta eraldi ei PS ega EIÕK, ent mõistetavalt on ajakirjandusvabaduse eelduseks väljendusvabadus. Ka EIK on meediavabadust puudutavaid kohtuasju lahendades lähtunud just nimelt väljendusvabaduse piirangute õigustatusest demokraatlikus ühiskonnas.

Väljendusvabadus ei ole piiramatu õigus. Nii PS kui ka EIÕK sätestavad alused väljendusvabaduse piiramiseks. Nii ütlevad PS § 45 teine ja kolmas lause, et „seda õigust võib seadus piirata avaliku korra, kõlbluse, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, tervise, au ning hea nime kaitseks. Seadus võib seda õigust piirata ka riigi ja kohalike omavalitsuste teenistujatel neile ameti tõttu teatavaks saanud riigi- või ärisaladuse või konfidentsiaalsena saadud informatsiooni ning teiste inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks, samuti õigusemõistmise huvides.” EIÕK artikkel 10 aga sätestab, et „kuna nende vabaduste kasutamisega kaasnevad kohustused ja vastutus, võidakse seda seostada niisuguste formaalsuste, tingimuste, piirangute või karistustega, mis on fikseeritud seaduses ning on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud riigi julgeoleku, territoriaalse terviklikkuse või ühiskondliku turvalisuse huvides, korratuste või kuritegude ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste reputatsiooni või õiguste kaitseks, konfidentsiaalse teabe avalikustamise vältimiseks või õigusemõistmise autoriteedi erapooletuse säilitamiseks.”

Euroopaliku väljendusvabaduse doktriini alustaladeks on EIÕK artikkel 10 ja EIK tõlgendused, mis tuginevad õiguspärasuse ja demokraatlikus ühiskonnas vajalikkuse testile.⁸⁹ See tähendab, et kui EIK tuvastab avaliku võimu sekkumise väljendusvabadusse, peab see sekkumine vastama EIÕK artikli 10 lõikes 2 sätestatud eranditele: olema „fikseeritud seaduses“, omama legitiimset eesmärki ning olema „demokraatlikus ühiskonnas vajalik“. Vastasel juhul on tegemist artikli 10 rikkumisega.⁹⁰

EIÕK artikli 10 lõikes 2 kasutatud väljendist „fikseeritud seaduses“ tuleneb kaks nõuet. Esiteks peab seadus olema piisavalt kättesaadav: kodanikul peab olema konkreetse juhtumi puhul kohaldatavate õigusnormide kohta küllaldaselt indikatsioone. Teiseks saab normi käsitada seadusena üksnes juhul, kui see on formuleeritud piisava täpsusega võimaldamaks kodanikul oma

⁸⁹ E. Liiv. Väljendusvabaduse ja üldiste isikuõiguste konflikt veebipäevikute ja –foorumite näitel. – *Juridica*, 2008, nr 7, lk 477.

⁹⁰ EIKo 07.12.1976, 5493/72, *Handyside vs. Ühendkuningriik*, p 43.

käitumist reguleerida: tal peab olema võimalik - vajadusel asjakohase nõustamisega - asjaolusid arvestades mõistlikul määral ette näha tagajärgi, mida konkreetne tegevus endaga kaasa võib tuua. Need tagajärjed ei pea olema ettenähtavad absoluutse kindlusega: kogemus näitab, et see pole saavutatav. Samas nentis EIK, et ehkki kindlus on vägagi soovitud, võib see endaga kaasa tuua üleliigse jäikuse, aga seadus peab olema võimeline minema kaasa muutuvate oludega. Seetõttu on paljudes seadustes vältimatult kasutatud termineid, mis on suuremal või vähemal määral ähmased ning mille tõlgendamine ja kohaldamine on praktika küsimus.⁹¹

Omadussõna “vajalik” artikli 10 lõike 2 tähenduses osutab “tungivale ühiskondlikule vajadusele”. Sellise vajaduse olemasolu hindamisel on osalisriikidel teatav suvamäär, kuid sellega kaasneb Euroopa järelevalve, mis laieneb nii õigusaktidele kui ka nende rakendamisele, kaasa arvatud kohtuotsused. Seega lõpliku otsuse selle kohta, kas piirang on kooskõlas artikli 10 alusel kaitstava sõnavabadusega, teeb EIK.⁹²

EIK on leidnud, et põhimõtteliselt on sõnavabadus kui väärtus eelduslikult suurema kaaluga: „Tegemist ei ole niivõrd valikuga kahe erineva väärtuse vahel, kuivõrd sõnavabaduse põhimõttega, mis on allutatud teatud kitsalt tõlgendatavatele eranditele.“

Ehkki EIK on tunnistanud, et põhimõtteliselt võib vaenulik meediakampaania kahjustada õiglast kohtumenetlust, sealhulgas süütuse presumptsiooni, ei saa ei press ega riigivõimud hoiduda EIÕK artikkel 6 lg 2 alusel üldse igasugustest avaldustest ja seda nii süüdistatavate süüd kui ka nende ohtlikkust puudutavates küsimustes, kui sellekohane vaieldamatu informatsioon neile teada on.⁹³ Samuti ei ole riigivõimu esindajatel tulenevalt EIÕK artklist 10 õigust EIÕK artkkel 6 lg 2 alusel jätta avalikkust süüdimõistmisest teavitamata ega takistada selleteemalist arutelu ei meedias ega avalikkuses üldiselt. Siiski - selliseid viiteid tuleb teha taktitundeliselt ja süütuse presumptsiooni silmas pidades, sest riigivõimu esindajate sõnadevalik avalduste puhul, mis tehakse enne, kui isiku üle on kohut mõistetud ja tema süü tuvastatud, on väga oluline. Riigivõimu esindajate poolt tehtud avaldused kriminaalmenetluse algusjärgus ei tohi õhutada

⁹¹ EIKo 26.04.1979, 6538/74, *The Sunday Times vs. Ühendkuningriik*, p 49.

⁹² Vt näiteks EIKo 06.02.2001, 41205/98, *Tammer vs Eesti*, p 60; EIKo 08.07.1986, 9815/82, *Lingens vs. Austria*, p 39.

⁹³ Vt näiteks Euroopa Inimõiguste Komisjon 08.07.1978, 7572/76, 7586/76 ja 7587/76, *Ensslin, Baader ja Raspe vs. Saksamaa*, p

avalikkuse usku süüdistatava süüesse ega ette otsustada, kuidas pädev kohtuvõim fakte hindab. Seejuures tuleb lähtuda avalduse tegelikust sisust, mitte sõna-sõnalisest vormist.⁹⁴

Analüüsitud kaasuste põhjal võib öelda, et süütuse presumptsiooni riive korral meedias on peamiseks eesmärgiks avalikkuse informeerimine, millele korrespondeerub avalikkuse huvi ja soov vastavat infot saada. Nii näiteks leidis EIK kohtuasjas *The Sunday Times vs. Ühendkuningriik*, et vaieldamatult oli avalikkuse huvi talidomiidikatastroof, sest see tõstas küsimuse nii suurettevõtte õiguslikust ja moraalsest vastutusest sadade inimeste ees, kes ettevõtte poolt turustatud ravimi tõttu isiklikku tragöödiat kogesid kui ka kannatanute õigusest kogukonnalt kui tervikult hüvitist saada; samuti tõusetusid olulised küsimused, kuidas kaitsa end teadusarengutest tulenevate vigastuste eest ning kahtluse alla seati nii mõnigi kehtiva õiguse tahk.

Soov saada teavet ühest küljest ning samas vältida meedia lubamatut mõju käimasolevatele kriminaalmenetlustele teisest küljest on mõlemad avalikkuse huvid, mida tuleb teineteise suhtes hoolikalt kaaluda. Esimest toetab muuhulgas demokraatliku ühiskonna huvi vaba pressi säilitamiseks ja kindlustamiseks, mida tuleb väljendusvabaduse piirangu proportsionaalsuse hindamisel kaaluka argumendina arvesse võtta.⁹⁵

Arvesse tuleb võtta ka isikut, kelle kohta teavet antakse. EIK praktika kohaselt on avaliku elu tegelaste kohta info avaldamine oluliselt lubatavam kui teiste isikute kohta, sest reeglina on avaliku elu tegelased ise valinud rolli, mis toob kaasa nende sõnade ja tegude teravama jälgimise nii ajakirjanduse kui ka avalikkuse poolt. Avaliku elu tegelaste hulka kuuluvad näiteks poliitikud ja tuntud ärimehed. Avaliku elu tegelaseks ei loeta kohtunikke, kelle isiku ja tööstiili arvustamine ei ole lubatud.⁹⁶ Nii näiteks leidis EIK kohtuasjas *Shuvalov vs. Eesti*, mida on põhjalikumalt käsitletud eespool, et selles asjas ei läinud meediakajastus – prokuratuuri avaldatud pressiteated ja prokuröri ajakirjandusele antud intervjuud – kaugemale sellest, mida peetakse avalikkuse informeerimiseks tõsisest süüdistusest kohtuniku vastu ja kriminaalmenetluse seisust (p 82).

Kokkuvõtteks võib öelda, et väljendusvabadus ei ole küll piiramatu õigus, aga EIK on oma praktikas korduvalt rõhutanud, et asjaolusid, mis õigustaksid sõnavabaduse piiramist tuleb

⁹⁴ Vt näiteks EIKo 24.05.2011, 53466/07, *Konstas vs. Kreeka*, p 33-35.

⁹⁵ EIKo 29.08.1997, 83/1996/702/894, *Worm vs. Austria*, p. 47.

⁹⁶ E. Tikk, A. Nõmper. Informatsioon ja õigus. Tallinn: Juura 2007, lk 57-58.

tõlgendada kitsendavalt. Väljendusvabadust võib piirata muuhulgas kaasinimeste reputatsiooni või õiguste kaitseks või õigusemõistmise autoriteedi ja erapooletuse säilitamiseks (EIÕK artikkel 10 lg 2; PS § 45 teine ja kolmas lause). Loetletud hüved sõltuvad muuhulgas ka süütuse presumptsiooni põhimõtte järgimisest. Samas on EIK seisukohal, et kohtud ei saa “opereerida vaakumis”. Ehkki kohtud on vaidluste lahendamise foorumiks, ei tähenda see, et eelnevalt ei tohiks vaidlusi mujal arutada, olgu siis erialajakirjades, üldises pressis või avalikkuses üldiselt. Massimeedia ei tohi ületada piire, mis on kehtestatud õigusemõistmise huvides, ent samas on selle kohuseks edastada informatsiooni ja ideid kohtuasjade kohta täpselt samuti, nagu muudes avalikkusele huvipakkuvates valdkondades ning avalikkusel on õigus seda teavet saada.⁹⁷

⁹⁷ EIKo 26.04.1979, 6538/74, *The Sunday Times vs. Ühendkuningriik*, p 65.

3. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOON VS. VÄLJENDUSVABADUS: KAS VAJA ON MEEDIA RANGEMAT REGULATSIOONI?

Nagu eespool käsitletud kaasustest nähtub, võivad väljendusvabadus ja õigus süütuse presumptsioonile – kaks demokraatlikus ühiskonnas põhjapaneva tähtsusega põhiõigust – mõnikord kollideeruda ning kui see juhtub, tuleb paratamatult kas mõlemat piirata või üks neist ohvriks tuua.

Kui isiku süüd eeldatakse kohtuotsuses, on võimalik kohtuotsus tühistada, kuid on ebaselge, mis on tagajärjeks, kui süütuse presumptsiooni rikkumine toimub riigivõimu esindajate või meedia poolt: kas see toob kaasa tagajärgi ka selle süüdistuse suhtes, milles süüdiollemises isikut kahtlustatakse? Siiani ei ole ei Riigikohus ega EIK tunnistanud, et negatiivne pressikampaania või ametlikud süütuse presumptsiooni rikkuvad seisukohavõttud võiksid kohtunikke sedavõrd mõjutada, et õiglane kohtupidamine oleks välistatud. Seega ei saa isik üldjuhul enda õigeksmõistmist nõuda.⁹⁸

Ka juhul, kui süütuse presumptsiooni riive lähtub ajakirjandusest ehk erasfäärist, on riigi kohustus ajakirjanduse tegevust piirata ebaselge. Selge on see, et EIK ei saa sellisel juhul sanktsioone rakendada, sest rahvusvahelisel tasandil on süütuse presumptsiooni järgimise kohustusega seotud üksnes riigivõimu esindajad.⁹⁹ Põhimõtteliselt peetakse riigi vastutust ning kaitsekohustust siiski võimalikuks, kuid arvestada tuleb ajakirjanike sõnavabadust.¹⁰⁰

⁹⁸ T. Annus. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 406

⁹⁹ D. Spielmann. Presumption of innocence and and freedom of information: two competing rights? Luxembourg conference on freedom of expression and the protection of human rights “The media in a democratic society: reconciling freedom of expression with the protection of human rights” – Luxembourg - 30 Sept. – 1st Oct. 2002. Arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/e/com/files/events/2002-09-media/intervention_spielman.asp

¹⁰⁰ T. Annus. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 406.

Käesolevas peatükis uurib töö autor, milliseid võimalusi isikuõiguste kaitseks näeb ette Eesti õigus ning arutleb, kas meedia rangem regulatsioon – mis tähendaks ühtlasi väljendusvabaduse ulatuslikumat piiramist – oleks vajalik.

3.1 Isikuõiguste kaitse võimalused Eesti õiguses

3.1.1 Isikuõiguste kaitse kohtumenetluses

Arvestades, et meediapoolse süütuse presumptsiooni rikkumise üheks tagajärjeks on isikust avalikkuse silmis negatiivse pildi loomine, siis võib süütuse presumptsiooni rikkumist käsitleda ka kui isikuõiguse rikkumist. Isik, keda on meedias kajastatud sisuliselt süütuse presumptsiooni arvestamata, võib kasutada ka tsiviilõiguslikke kaitsevahendeid, kui ta leiab, et tema au ja vääriskust on sellise kajastamisega kahjustatud.¹⁰¹

Kui meedia avaldab isiku kohta valet või on tegemist isiklikku laadi rünnakuga, võib kannatanu üldjuhul oma õiguste kaitseks kohtusse pöörduda.¹⁰² Eesti õiguses on peamised õiguskaitsevahendid isiku au, hea nime jt isikuõiguste tagamiseks, sealhulgas seoses tõele mittevastavate andmete levitamisega massiteabevahendites, võlaõigusseaduse (VÕS) õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise sätted.¹⁰³ VÕS¹⁰⁴ võimaldab kaitstava õiguse esemest ja rikkumise liigist olenevalt esitada mittevaralise kahju vältimiseks või heastamiseks kolme liiki hagi:¹⁰⁵

- 1) andmete ümberlükkamise või paranduse avaldamise hagi VÕS § 1047 lõike 4 alusel (see on võimalik vaid au ja hea nime kohtulikul kaitsmisel),
- 2) mittevaralise kahju hüvitamise hagi VÕS § 134 lõike 2 alusel (mille määramisel võib kohus

¹⁰¹ PõhiSK § 22/11, lk 288.

¹⁰² K. Ots. Üksikisiku seisund meedia suhtes ning vastulause esitamise õigus. - Juridica, 2008, nr 2, lk 102.

¹⁰³ *Op.cit.*, lk 112.

¹⁰⁴ RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 05.04.2013, 4.

¹⁰⁵ E. Liiv. Väljendusvabaduse ja üldiste isikuõiguste konflikt veebipäevikute ja –foorumite näitel. – Juridica, 2008, nr 7, lk 474.

sama paragrahvi lõike 6 alusel arvesse võtta mitte üksnes kahju suurust, vaid ka selle preventiivset toimet) ning

3) keelustamishagi VÕS § 1055 lõike 1 alusel.

Viimased kahte liiki hagid on võimalikud kõikide üldiste isikuõiguste rikkumise kohtulikul kaitsmisel, kuid need sõltuvad rikkumise asjaoludest (kas rikkumine on juba toimunud või toimumas, kas see on ühekordne või kestev).

Eestis ei ole au teotamine täna üldjuhul süüteona karistatav.¹⁰⁶ See-eest USA kohtud mõistavad isiklike õiguste rikkumise, eelkõige au teotamise korral sageli välja karistusliku iseloomuga kahjuhüvitisi. Anglo-Ameerika õiguses mõistetakse karistusliku kahjuhüvitise (*punitive damages* või *exemplary damages*) all kahjuhüvitist, mille peamiseks eesmärgiks ei ole mitte tekkinud kahju hüvitamine, vaid kahju tekitaja karistamine ning uute õigusrikkumiste ärahoidmine.¹⁰⁷ See on põhimõtteline erinevus Kontinentaal-Euroopa doktriinist, mille kohaselt on tsiviilõiguslikul kahju hüvitamise kohustusel eelkõige kompensatsioonifunktsioon, s.t. kahju hüvitamise eesmärgiks on taastada kahjustatud isiku endine olukord.

Ent ka Euroopas leitakse viimasel ajal üha enam, et üksnes tegeliku kahju hüvitamise nõudmine näiteks kollaselt pressilt on kasutu, sest tegelikud kahjusummad on oluliselt väiksemad kui rikkujate teenitav kasum. Tekib küsimus, kas karistuslike kahjuhüvitiste väljamõistmise võimalus tagab tõepoolest isiklike õiguste tõhusama kaitse.

Karin Sein käsitles karistuslike kahjuhüvitiste teemat oma 2008. aasta artiklis,¹⁰⁸ leides, et Eesti õiguses karistuslike kahjuhüvitiste instituuti kehtestada ei tuleks. Esiteks võib see olla vastuolus põhiseadusega: karistuslike kahjuhüvitiste rakendamine tähendab seda, et tsiviilkohtud saavad võimaluse määrata karistusi ning seda ilma kriminaalmenetluse standardeid ja institutsionaalseid garantiisid järgimata; seda ei saa aga K. Seina arvates pidada Eesti põhiseadusega kooskõlas

¹⁰⁶ KarS näeb siiski ette rahalise karistuse või kuni kaheaastase vangistuse rahvusvaheliselt kaitstud isiku või tema perekonnaliikme laimamise või solvamise eest (§ 247), võimuesindaja või avalikku korda kaitsva muu isiku laimamise või solvamise eest seoses tema ametikohustuste täitmisega (§ 275) ning kohtu või kohtuniku laimamise või solvamise eest seoses tema osalemisega õigusemõistmisel (§ 305). RT I 2001, 61, 364 ... RT I 17.04.2013, 8.

¹⁰⁷ K. Sein. Kas Eesti õiguses tuleks lubada karistuslikke kahjuhüvitisi? – *Juridica*, 2008, nr 2, lk 93.

¹⁰⁸ *Op. cit.*

olevaks.¹⁰⁹ Teiseks oli artikli autor seisukohal, et karistuslike kahjuhüvitiste ettenägemiseks ei olnud ka vajadust, sest tol ajal kehtiv võlaõigusseaduse regulatsioon võimaldas pressideliktide korral kannatanule piisavalt kaitset, andes talle õiguse nõuda rikkumise alusel saadud tulu väljaandmist VÕS § 1039 alusel ning au teotamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamist VÕS § 1043 ja § 134 lg 2 (mis praeguseks on tühistatud) alusel. Viimase puhul sai hüvitise suuruse üle otsustamisel arvesse võtta ka argumenti, et kahjuhüvitisel peab olema preventiivne toime. Seega ei olnud K. Seina arvates Eesti õiguses vaja kehtestada kannatanule tema isiklike õiguste rikkumise puhuks täiendavat õiguskaitsevahendit karistuslike kahjuhüvitiste näol.

Käesoleva töö autor nõustub K. Seina ülaltoodud arvamusega. Lisaks on töö autor seisukohal, et karistuslike kahjuhüvitiste institutsioonist tuleks hoiduda ka seetõttu, et seadused, mis näevad ette karmid karistused ning kohtupraktika, millega mõistetakse välja suuri kahjuhüvitisi, võivad kaasa tuua demokraatlikus ühiskonnas soovimatu tagajärje: meediaväljaanded loobuvad ohtlike teemade käsitlemisest (nn külmutav toime). See kahjustab avalikku kommunikatsioonivabadust ning ajakirjanduse rolli demokraatlikus ühiskonnas.¹¹⁰ EIK on leidnud, et väljendusvabadusse sekkumise proportsionaalsust hinnates tuleb arvesse võtta ka kohaldatud karistuse liiki ja raskust, seejuures võttis EIK näiteks kohtuasjas *Tammer vs. Eesti* sekkumise õiguspärasuse hindamisel arvesse väikest trahvisummat (220 Eesti krooni ehk ligikaudu 14,06 eurot), mis ajakirjanikule solvamise eest karistusena mõisteti,¹¹¹ samas kui ülemääraselt suur hüvitis võib osutuda ebaproportsionaalseks.

Ometigi võttis Riigikogu 2010. aastal vastu ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse¹¹² ehk nn allikakaitse seaduse, millega sisuliselt tehti võimalikuks karistuslike kahjuhüvitiste väljamõistmine Eesti õiguses. Lisaks allikakaitse instituudi reguleerimisele oli kõnealuse seaduse eesmärk seletuskirja kohaselt „tugevdada selliste isiklike õiguste kaitset, nagu on kehaline ja eraeluline puutumatus või isiku hea nimi.”¹¹³ Selleks muudeti VÕS-s sätestatud kahju hüvitamise regulatsiooni, täiendades kahju hüvitamise senist eesmärki täiendava preventiivse eesmärgiga, kergendades

¹⁰⁹ *Op. cit.*, lk 101.

¹¹⁰ K. Ots. Üksikisiku seisund meedia suhtes ning vastulause esitamise õigus. – *Juridica*, 2008, nr 2, lk 102.

¹¹¹ EIKo 06.02.2001, 41205/98, *Tammer vs. Eesti*.

¹¹² RT I, 21.12.2010, 1

¹¹³ Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse EIKo 06.02.2001, 41205/98, *Tammer vs. Eesti*. seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=886980&u=20101215145522>

isiklike õiguste rikkumise korral kannatanu tõendamiskoormust mittevahalise kahju hüvitamiseks ning võimaldades kohtutel isiklike õiguste rikkumise korral kahju hüvitamise preventiivse funktsiooni väljendumiseks arvesse võtta kahju tekitaja varalist seisut. Seletuskirja kohaselt oli seadusemuudatus tingitud asjaolust, et varem kehtinud õigus ei taganud isiklike õiguste kaitset piisaval määral, muutes mittevahalise kahju eest hüvitise nõudmise ehamõistliku tõendamiskoormuse tõttu põhjendamatuks keeruliseks ning võtmata arvesse kahjuhüvitise kui õiguskaitsevahendi preventiivset funktsiooni. Viimase asjaolu tõttu mõisteti kahjuhüvitised välja suurusel, mis ei motiveerinud potentsiaalseid kahju tekitajaid hoiduma kahju tekitamisest.

VÕS muudatusega kergendati esiteks kannatanu tõendamiskoormust: kehtiva VÕS § 134 lg 2 kohaselt ei pea kannatanu enam muuhulgas au teotamisest või mõne muu isikliku õiguse rikkumisest tekkinud kahju korral tõendama nn erilisi asjaolusid, mis õigustaksid mittevahalise kahju hüvitamist, vaid kahju tekkimist ja selle hüvitamise vajadust eeldatakse ning põhjendada tuleb vaid kahju suurusel. Teiseks sätestati VÕS § 134 lg-ga 6 kahjuhüvitise preventiivne funktsioon: isiku au teotamise, muu hulgas ebakohase väärtushinnanguga või ebaõigete andmete avaldamisega, isiku nime või kujutise õigustamatu kasutamisel, eraelu puutumatusel või muu sarnase isikuõiguse rikkumise eest mittevahalise kahju hüvitise määramisel võib kohus nüüd arvestada vajadust mõjutada kahju tekitajat hoiduma edasise kahju tekitamisest, võttes seejuures arvesse kahju tekitaja varalist seisundit. Sisuliselt sätestab nimetatud lõige Eesti õiguses karistulike kahjuhüvitiste institutsiooni.

Nn allikakaitse seaduse eelnõu leidis meedias teravat vastuseisu: muuhulgas avaldasid Eesti ajalehed selle vastu protesti, ilmudes 18. märtsil 2010 tühjade esikülgedega. Riigikogu esimehele Ene Ergmale saadetud kirjas avaldas uue seaduse pärast muret ka Euroopa Ajalehtede Kirjastajate Assotsiatsioon, leides, et see võib Eesti ajakirjandusele negatiivselt mõjuda, kujutades ohtu ajakirjandusvabadusele.¹¹⁴

¹¹⁴ Euroopa meediaorganisatsioon avaldas allikakaitse seaduse pärast muret. Postimees, 25.11.2010. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/347858/euroopa-meediaorganisatsioon-avaldas-allikakaitse-seaduse-parast-muret/>

3.1.2 Vastulause esitamise võimalus

Kohtumenetlus ei ole alati tõhusaim vahend meedias riivatud isikuõiguste tagamiseks – kui kohtuasi jõuabki lahendini, ei pruugi see enam oluliselt mõjutada avalikkuses kujunenud arusaamu.¹¹⁵ Üheks võimalikuks lahenduseks võiks olla vastulause esitamise õigus. Vastulause esitamise õigus tagab isikule võimaluse avaldada vastulause meediakanalis, kus tema kohta on avaldatud valet või kus üldisemalt tema isikuõigusi on kahjustatud.¹¹⁶

Et ajakirjandusvabadus eeldab muuhulgas õigust otsustada, mida ja millal avaldada, tagaks vastulause esitamise õigus üksikisiku juurdepääsu massimeediale üksnes teatud tingimustel ning piirduks vastaja isiklike õiguste kaitsega. Vastulause esitamise õigus saab laieneda meediaväljaande (kanali) sisu sellele osale, mida väljaanne sisuliselt kontrollib ja mille eest vastutab. Üldiselt võib vastulause esitamise õiguse piiritleda infoga, mis on:¹¹⁷

- 1) avaldatud meediaväljaandes;
- 2) väljaande kontrolli all (toimetatavas osas);
- 3) toob kaasa vastaja isikuõiguste rikkumise.

Vastulause esitamise õigus on põhiõiguskollisioonide lahendamise vahend ja pressiõiguse praktikas tunnustatud põhimõte. Tegemist on tasakaalustava õiguskaitsevahendiga, mis lähtub arusaamast, et isik peab saama osaleda tema kohta käivas infovahetuses, sealhulgas meedias, ning mille kaudu tagatakse talle vastav võimalus. Vastulauset on peetud vajalikuks tagatiseks mitte üksnes isikuõiguste kaitse seisukohast, vaid ka kindlustamiseks, et avalikkuses leviv info ei oleks ühekülgne ega moonutatud.

Eesti õiguses on vastulause esitamise õigus ette nähtud meediateenuste seaduses (MeeTS)¹¹⁸ ning Eesti Rahvusringhäälingu seaduses (ERHS).¹¹⁹ Neist esimene põhineb Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu 10.03.2010 direktiivil 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuse osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta

¹¹⁵ K. Ots. Üksikisiku seisund meedia suhtes ning vastulause esitamise õigus. – *Juridica*, 2008, nr 2, lk 102.

¹¹⁶ *Op. cit.*

¹¹⁷ *Op. cit.*, lk 105-106.

¹¹⁸ RT I, 06.01.2011, 1 ... RT I, 25.04.2012, 4.

¹¹⁹ RT I, 2007, 10, 46 ... RT I, 06.01.2011, 27.

(audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv),¹²⁰ mis reguleerib ssaadete ülekandmist uute meediavahenditega nagu Internet ja mobiilside ning mille artikkel 103 sätestab, et “vastulause esitamise õigus on teleringhäälingu puhul asjakohane õiguskaitsevahend ning seda tuleks kohaldada ka veebikeskkonnas. Alaealiste ja inimväärlikuse kaitset ning vastulause esitamise õigust käsitlevas soovitusel juba esitatakse asjakohased suunised siseriiklikus õiguses või praktikas meetmete rakendamise kohta, et tagada piisavalt vastulause esitamise võimalus või samaväärsed õiguskaitsevahendid seoses online-meediaga” ning käsitleb vastulause esitamist juhul, kui seaduslikke õigusi, eriti mainet, on televisiooni- või raadioteenuses kahjustatud ebaõigete faktide esitamisega (MeeTS § 20 lg 1) ning on sisuliste muudatusteta üle võetud varem kehtinud ringhäälinguseadusest.¹²¹ Samalaadsed nõuded on sätestatud ka ERHS-s, aga need puudutavad vastulause esitamist üksnes Rahvusringhäälingu (tele- või raadio-)saates esitatud väidete kohta (ERHS § 39 lg 3). Muu meedia kohta ei ole seaduses vastulause esitamise õigust sätestatud. Vastulause esitamisega võrreldavad õiguskaitsevahendid on ebaõigete andmete ümberlukkamine ja parandamine võlaõigusseaduse alusel.

Mitteõigusliku abinõuna on vastulause ette nähtud Eesti ajakirjanduseetika koodeksi¹²² punktis 5.1 ja 5.2. Ajakirjanduseetika koodeksit rakendavad eneseregulatsiooni korras Avaliku Sõna Nõukogu¹²³ (Avaliku Sõna Nõukogu kui Eesti ajakirjanduseetika koodeksi nõuete järgimise hindajat on tunnistanud ka Riigikohus on 13.05.2005 lahendis¹²⁴) ja Pressinõukogu.¹²⁵ Ajakirjanduseetika koodeks reguleerib vastulause esitamist trüki- ja veebiajakirjanduses.

Vastulause esitamise õigus meediaväljaande suhtes kohaldatava õiguskaitsevahendina tuleb au ja

¹²⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/13/EL, 10.03.2010 audiovisuaalmeedia teenuse osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv). Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:ET:PDF>

¹²¹ Seletuskiri meediateenuste seaduse eelnõu juurde. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/webhp?source=search_app#hl=en&sclient=psy-ab&q=meediateenuste+seadus+seletuskiri&oq=meediateenuste+seadus+seletuskiri&gs_l=hp.3...996.11450.0.12258.33.24.0.9.9.1.235.2633.12j10j2.24.0...0.0...1c.1.11.psy-ab.p6zx6vEy5rY&pbx=1&bav=on.2,or.r_qf.&bvm=bv.45921128,d.d2k&fp=e07b6790ca882e63&biw=1280&bih=709

¹²² Eesti ajakirjanduseetika koodeks. Arvutivõrgus: <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>

¹²³ Avaliku Sõna Nõukogu on sõltumatu analüüsikeskus, mis arutab avaliku meedia peale esitatavaid kaebusi ning juhib tähelepanu meediaetilistele probleemidele ka ise. Avaliku Sõna Nõukogusse kuuluvad esindajad erinevatest kodanikeühendustest, sealhulgas Ajakirjanike Liidust ja Meediakoolitajate Liidust. Arvutivõrgus: http://www.asn.org.ee/mis_on_asn.html

¹²⁴ RKT 13.05.2005, 3-2-1-17-05.

¹²⁵ Pressinõukogu on ajakirjanduse eneseregulatsiooni organ, mis pakub lugejatele võimaluse leida meediaga vastuollu sattunud kohtuväliseid lahendusi. Tegu on laiapõhjalise koguga, kuhu peale ajakirjanduse esindajate on kaasatud isikud meediavälisest sektorist. Arvutivõrgus: <http://www.eall.ee/pressinoukogu/>

hea nime kaitseks kõne alla vaid juhul, kui laiendada ajakirjanduse vastutust kogu avaldatule, kaasa arvatud Internetiportaalides avaldatud kommentaaride sisule. Küsimust, kas ja kuidas vastutab veebiväljaande juurde kuuluva kommenteerimiskeskonna sisu eest portaalipidaja (veebiväljaanne), käsitles Riigikohus nn Delfi-kaasuses,¹²⁶ mida on täpsemalt analüüsitud käesoleva töö teises peatükis. Riigikohus asus seisukohale, et Internetiportaali pidaja kohustus kommentaaride sisu kontrollida ning vajadusel teiste isikute kaitseks sõnavabadust piirata tuleneb hea nime kahjustamisest ning kahju tekitamisest hoidumise kohustusest. Järelikult peaks vastulause esitamise võimalus olema üks võimalik õiguskaitsevahend ka juhul, kui isikuõigusi, s.h. süütuse presumptsiooni on riivatud meediaväljaande juurde kuuluvas kommentaariumis. Iseküsimus, kui efektiivne õiguskaitsevahend see sellisel juhul üldse on, sest Interneti-kanal on niikuinii kõigile juurdepääsetav. Võimalik, et selline kahjustatud isiku vastulause valaks vaid õli tulle kommenteerijatest vastaste leeris.¹²⁷

Seaduses sätestatud vastulause esitamise õigusega paratamatult kaasnevat väljendusvabaduse riivet oleks võimalik õigustada, kui arvestada ühelt poolt isikuõiguste kaitset ja teiselt poolt avalikku huvi, et ülduseni jõuaks moonutamata ja igakülgne info.¹²⁸

3.2 Vajadus meedia rangemaks regulatsiooniks

Euroopaliku väljendusvabaduse doktriini alustalaks on EIÕK artikkel 10 ja Euroopa Inimõiguste Kohtu tõlgendused, mis tuginevad õiguspärasuse ja demokraatlikus ühiskonnas vajalikkuse testile.¹²⁹ Väljendusvabaduse üks olemuslik osa, ehkki seda ei nimeta eraldi ei PS ega EIÕK, on ka ajakirjandusvabadus. Seda on tunnustanud nii EIK (vaata eespool käsitletud kohtulahendeid) kui ka Riigikohus.¹³⁰ EIK kohtupraktikas on kujunenud keskne seos, millest lähtuvalt hinnatakse

¹²⁶ RKTk 10.06.2009, 3-2-1-43-09.

¹²⁷ E. Liiv. Väljendusvabaduse ja üldiste isikuõiguste konflikt veebipäevikute ja –foorumite näitel. – *Juridica*, 2008, nr 7, lk 475.

¹²⁸ K. Ots. Üksikisiku seisund meedia suhtes ning vastulause esitamise õigus. – *Juridica*, 2008, nr 2, lk 106.

¹²⁹ E. Liiv. Väljendusvabaduse ja üldiste isikuõiguste konflikt veebipäevikute ja –foorumite näitel. – *Juridica*, 2008, nr 7, lk 477.

¹³⁰ RKTk 26.08.1997, 3-1-1-80-97.

(ajakirjandusliku) sõnavabaduse piirangute vajalikkust demokraatlikus ühiskonnas – nimelt sõnavabaduse, eriti ajakirjandusliku sõnavabaduse seos üldsuse õigusega saada teavet ja arvamusi kõigis avalikkusele huvipakkuvates küsimustes.¹³¹

Nii PS § 45 kui ka EIÕK artikkel 10 kehtestavad üldise, nn negatiivse kohustuse mitte sekkuda väljendusvabadusse, sealhulgas ajakirjandusvabadusse. Sellele korrespondeerib võimu positiivne kohustus rakendada meetmeid selleks, et sõnavabadust saaks vabalt ja põhjendamatute takistusteta kasutada; muuhulgas tähendab see kohustus nõuet kõrvaldada piirangud, mis ei ole proportsionaalsed taotletava eesmärgiga, mille järele ei ole tungivat sotsiaalset vajadust ning mis ei ole vajalikud demokraatlikus ühiskonnas.¹³² Üheks selle kohustuse väljendamise viisiks on selge ja toimiva õigusliku regulatsiooni ning seeläbi õiguskindluse tagamine.

Eestis toimib ajakirjandusvabadus praegu peamiselt eneseregulatsiooni korras. Peamised ajakirjandusvabaduse aspektid on väljendatud Eesti ajakirjanduseetika koodeksis¹³³ - ühiskondlikus kokkuleppes, mille on ametlikult heaks kiitnud Eesti Ajalehtede Liit ja Ringhäälingute Liit, mis koondavad Eesti meediaorganisatsioonide enamikku.¹³⁴ Muuhulgas keelab ajakirjanduseetika koodeks isiku käsitlemise kurjategijana enne sellekohast kohtuotsust (p 4.4) ning leiab, et kellegi kohta tõsiste süüdistuste avaldamise korral tuleks talle võimaluse korral pakkuda kommentaari võimalust samas numbris või saates (p 5.1). Lisaks sätestab koodeks, et avaldades materjale õigusrikkumistest, kohtuasjadest ja õnnetustest peab ajakirjanik kaaluma, kas asjaosaliste identifitseerimine on tingimata vajalik ja milliseid kannatusi võib see asjaosalistele põhjustada; ohvreid ja alaealisi kurjategijaid üldjuhul avalikkuse jaoks ei identifitseerita (p 4.8) ning et inimese eraelu puutumatus rikkuvaid materjale avaldatakse vaid juhul, kui avalikkuse huvid kaaluvad üles inimese õiguse privaatsusele (p 4.9).

Ajakirjanduseetikat kui üht suunist ajakirjanduse õiguspärasele toimimisele on tunnustanud ka EIK, öeldes, et ajakirjanike õigust edastada üldisi huvisid puudutavat informatsiooni tuleb kaitsta,

¹³¹ K. Ots. Ajakirjandusvabadus ja allikakaitse. *Juridica*, 2005, nr 8, lk 572.

¹³² R. Maruste. PõhiS § 45/12. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012, lk 460.

¹³³ Eesti ajakirjanduseetika koodeks. Arvutivõrgus: <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>

¹³⁴ Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=886980&u=20101215145522>

kui seda tehakse heas usus, õigete, usaldusväärsete ja täpsete andmete pinnalt ning järgides ajakirjanduseetikat.¹³⁵ Seeläbi on ajakirjanduseetikale kui peamiselt eneseregulatsiooni normistikule antud mõningas mõttes ka õiguslik tähendus, kohustades asjaomaseid institutsioone (kohtuid) hindama ajakirjandusvabaduse teostamisse sekkumisel lähtumist eetikanõuetest.¹³⁶

Väljendusvabaduse seisukohalt tuleb igal juhul vältida liigset sekkumist seaduste näol, mis piiravad ajakirjandus- või toimetamisvabadust. Ajakirjanikele suunatud käitumiskoodeksid (*codes of conduct*) ja meedia eneseregulatsioon võivad olla praktiliseks abiks teel eetilise ajakirjanduse poole, kaitstes meedia sõltumatust, aidates kaasa eetiliste standardite edendamisele ja konfliktide lahendamisele ning vähendades ajakirjanike vastu suunatud õiguslike sanktsioonide riski.¹³⁷

Küll aga tasuks kaaluda Eesti ajakirjanduseetika koodeksi kaasajastamist. Sellist seisukohta on avaldanud ka Tartu Ülikooli ajakirjandusprofessor ja Avaliku Sõna Nõukogu liige Halliki Harro-Loit,¹³⁸ leides, et alates eetikakoodeksi kehtestamisest 1990ndate aastate keskel on nii meedia kui ka ühiskond edasi arenenud nii tehnoloogiliselt kui ka arusaamadelt. Käsitlemist vajaksid interaktiivsusest tulenevad probleemid, sealhulgas kommentaariumid, ja professionaalse ajakirjanduse eristamine; olemasolev väärtustik vajaks aga ajakohastamist.

¹³⁵ EIKo 21.01.1999, 29183/95, *Fressoz ja Roire vs. Prantsusmaa*, p 54.

¹³⁶ Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=886980&u=20101215145522>

¹³⁷ T. Hammarberg jt. *Human rights and a changing media landscape*. Strasbourg: Council of Europe Publishing 2011, lk 48-49.

¹³⁸ Kas ajakirjanduskoodeks vajab värskendust? - Avaliku Sõna Nõukogu koduleht, 17.03.2012. Arvutivõrgus:

<http://www.asn.org.ee/meediakriitika.php?action=view&id=43>

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli välja selgitada, kas ja mis tingimustel on võimalik meedias avaldatuga rikkuda süütuse presumptsiooni põhimõtet ning kas meedia vajaks senisest rangemat regulatsiooni süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumise ärahoidmiseks.

Eesmärgi saavutamiseks uuris autor süütuse presumptsiooni riive põhimõttelist võimalikkust Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika näitel, analüüsis väljendusvabaduse ja süütuse presumptsiooni kui teatud olukorras vastandlike põhiõiguse tasakaalustamise põhiseaduspärasust ning isiklike õiguste kaitse võimalusi Eesti õiguses.

Süütuse presumptsioon on oma klassikalises tähenduses kohtumenetluslik põhiõigus, millest tuleneb riigi (riigivõimu esindajate) kohustus mitte käsitleda isikut süüdlasena enne, kui tema suhtes on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. See tähendab omakorda, et riigil on kohustus sätestada selleks sobivad menetlused. Lisaks sellele, et riik ise peab süütuse presumptsioonist kinni pidama, saab siit tuletada ka riigi kohustuse tagada läbi sobiva seadusandluse isiku kaitse süütuse presumptsiooni riivete eest, mis lähtuvad teistelt eraisikutelt – näiteks meediast.

Tänapäeval lähtubki süütuse presumptsiooni rikkumine üldjuhul meediast. Kõnealust põhiõigust on võimalik riivata nii riigi esindaja väidete kui ka ajakirjanike seisukohtade esitamisega meedias. Käsitletud kohtulahendite põhjal tõi töö autor välja kolm tema arvates peamist viisi süütuse presumptsiooni riivamiseks meedias. Need on:

- riive, mis seisneb riigivõimu esindaja avalduses;
- nn vaenulik meediakampaania, mille puhul lähtub süütuse presumptsiooni riive ajakirjanikelt ja
- riive Internetiportaalide juurde kuuluvates kommentaariumides.

Esimesel juhul on oluline, et kohustatud subjektideks ei ole mitte üksnes kitsas ametnike ring, kes

süütegu otseselt menetleb, s.t. kohtueelne ja kohtuväline menetleja, prokurör ja kohtunik, vaid süütuse presumptsiooni riive võib lähtuda ka teistelt riigivõimu esindajatelt (nagu näiteks käsitletud kaasuses *Konstas vs. Kreeka*, kus isiku õigust süütuse presumptsioonile rikkusid oma sõnavõttudega parlamendi ees aserahandusminister ja justiitsminister).

Teisel juhul lähtub süütuse presumptsiooni riive otse ajakirjanikelt. Seda, et meediapoolne kohtumenetlusele eelnev süüdistatavavastane vaenulik kampaania või ka lihtsalt avalikkuse teravdatud tähelepanu juhtimine süüdistatavale võib põhimõtteliselt viia süütuse presumptsiooni rikkumisele, on korduvalt rõhutanud ka Euroopa Inimõiguste Komisjon. Samas ei ole ei EIK ega ka mitte Riigikohus siiani tunnistanud, et negatiivne meediakajastus oleks mõjutanud õiglast kohtumõistmist. Riigi vastutus juhul, kui süütuse presumptsiooni riive lähtub eraisikult, on ebaselge, kuid tulenevalt riigi kohustusest sätestada regulatsioon, mis tagaks isiku kaitse kõnealuse põhiõiguse riive eest ka juhul, kui see lähtub teistelt eraisikutelt, peetakse riigi vastutust siiski võimalikuks.

Isikuõiguste võimalikku riivet Internetiportaalide juurde kuuluvates kommentaariumides ajendas töö autorit käsitlema mõne aasta tagune Riigikohtu lahend nn Delfi-kaasuses, millega Riigikohus asus seisukohale, et kommentaari avaldajaks on nii kommentaari koostaja kui ka portaalipidaja, kellele kuulub veebikeskkonnas kommentaar avaldatakse ning tuvastas portaalipidaja vastutuse kommentaaride sisu eest.

Isik, keda on meedias kajastatud sisuliselt süütuse presumptsiooni arvestamata, võib kasutada tsiviilõiguslikke kaitsevahendeid, kui ta leiab, et tema au ja vääriskust on sellise kajastamisega kahjustatud. Eesti õigus annab võimaluse esitada võlaõigusseadusest tulenevalt järgmised nõuded:

- 1) andmete ümberlõkkamise või paranduse avaldamise hagi VÕS § 1047 lõike 4 alusel (see on võimalik vaid au ja hea nime kohtulikul kaitsmisel),
- 2) mittevaralise kahju hüvitamise hagi VÕS § 134 lõike 2 alusel (mille määramisel võib kohus sama paragrahvi lõike 6 alusel arvesse võtta mitte üksnes kahju suurust, vaid ka selle preventiivset toimet) ning
- 3) keelustamishagi VÕS § 1055 lõike 1 alusel.

Pikemalt käsitles töö autor 2010. aasta lõpus jõustunud võlaõigusseaduse muudatusi, mis

kehtestasid Eesti õiguses preventiivse kahjuhüvitise. Töö autori arvates on sisuliselt tegemist karistusliku kahjuhüvitisega, mis meediavabaduse seisukohast on pigem ebasoovitav ning võib endaga kaasa tuua olukorra, kus ajakirjandus hakkab n.ö ohtlike teemade kajastamist vältima (nn külmutav toime).

Et kohtumenetlus ei ole meedias riivatud isikuõiguste kaitseks alati just kõige efektiivsem viis, on töös käsitletud ka vastulause avaldamise õigust kui õiguskaitsevahendit. Täna on see õigus Eesti õiguses sätestatud üksnes tele- ja raadiosaadete, sealhulgas Rahvusringhäälingu saadete jaoks. Trüki- ja online-ajakirjanduse jaoks sätestab selle mitteõigusliku tähendusega Eesti ajakirjanduse eetikakoodeks.

Lõpuks käsitles töö autor vajadust rangema meediaregulatsiooni järele, jõudes seisukohale, et rangem regulatsioon ja seeläbi väljendusvabaduse ulatuslikum piiramine ei ole Eestis vajalik, sest väljendusvabaduse seisukohalt tuleb igal juhul vältida liigset sekkumist seaduste näol, mis piiravad ajakirjandus- või toimetamisvabadust. Ajakirjanikele suunatud käitumiskoodeksid (*codes of conduct*) ja meedia eneseregulatsioon võivad olla praktiliseks abiks teel eetilise ajakirjanduse poole, kaitstes meedia sõltumatust, aidates kaasa eetiliste standardite edendamisele ja konfliktide lahendamisele ning vähendades ajakirjanike vastu suunatud õiguslike sanktsioonide riski.¹³⁹

¹³⁹ T. Hammarberg jt. Human rights and a changing media landscape. Strasbourg: Council of Europe Publishing 2011, lk 48-49.

PRESUMPTION OF INNOCENCE AND THE MEDIA

Abstract

The aim of the thesis was to study whether it is possible to infringe the presumption of innocence in the media, and if so, whether the media should be regulated more strictly. To achieve the aim of the Master's thesis, the author disserted the following issues:

- classical and broader meaning of presumption of innocence;
- use of the term “media” in the thesis;
- the liberal theories of freedom of speech and meaning of the term “freedom of expression” in legal acts and in the practice of the Supreme Court of Estonia and the European Court of Human Rights;
- infringement of the presumption of innocence in the media and the purposes and justification for it;
- protection of personal rights in Estonian law;
- the need for a more strict regulation of the media.

In the first chapter, the autor of the Master's thesis studies the classical and broader meaning of the presumption of innocence. The presumption of innocence is enshrined in paragraph 2 of Article 6 (art. 6-2) of the European Convention on Human Rights (Convention) and in paragraph 45 of the Constitution of the Republic of Estonia. In its classical meaning, it is a procedural right and it will be violated if a judicial decision concerning a person charged with a criminal offence reflects an opinion that he is quilty before he has been proved guilty according to law. The European Court of the Human Rights (the Court) has given a broader meaning to the presumption of innocence: according to the Court, the presumption of innocence is a constituent element of the notion of a fair trial in criminal proceedings (*Deweer v. Belgium*, p. 56).¹⁴⁰ The requirements

¹⁴⁰ ECHR 27 Feb 1980, App. No. 6903/75, *Deweer v. Belgium*.

of art.6-2 might be applicable also to other proceedings besides the criminal ones. In the case of *Engel and Others v. the Netherlands*,¹⁴¹ the Court decided that a state could not escape the fundamental obligation to grant a fair trial of a criminal charge simply by classifying an offence as disciplinary. The criteria that should be taken into account when classifying an offence are the nature of the offence and the severity of the sanction.

The presumption of innocence could be infringed not only by a judge or court but also by other public authorities. In the case of *Alenet de Ribemont v. France*¹⁴² the Court stipulated that art. 6-2 cannot prevent the authorities from informing the public about criminal investigations in progress, but it requires that they do so with all the discretion and circumspection necessary if the presumption of innocence is to be respected.

Today it is not clear whether a state should protect an individual also against the infringements of the presumption of innocence that emanate from other private individuals. Since a state has an obligation to enforce the regulation to guarantee the constitutional rights, the state liability may be possible. The issue is especially important since in the modern society the infringements of presumption of innocence usually emanate from the media.

Secondly, the author tries to define the meaning of „media“ in this thesis. Nowadays it is not easy to distinguish between different forms of media. This is because many media forms are now distributed across different types of transmission channel – tendency which is reinforced by the convergence of technology, based on digitalization. For example, newspapers are often accessible on the Internet and the telephone system delivers media content. In this thesis, the media is used in the meaning of tools used to store and deliver edited information.

The essential prerequisite for the functioning of free media is the freedom of speech. First, the three free speech theories are studied, based on the overview by Eric Barendt.¹⁴³

Historically the most durable argument for a free speech is the one of J.S. Mill's which is based

¹⁴¹ ECHR 8 June 1976, App. No. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, *Engel and Others v. The Netherlands*.

¹⁴² ECHR 10 Feb 1995, App. No. 15175/89, *Alenet de Ribemont v. France*.

¹⁴³ E. Barendt, *E. Freedom of Speech*. Oxford: Clarendon Press 1989, p. 8-23.

on the importance of open discussion to the discovery of truth. If restrictions on speech are tolerated, society may prevent the ascertainment and publication of true facts and accurate judgements.

A second major theory of free speech sees it as an integral aspect of each individual's right to self-development and fulfilment. Restrictions on speech inhibit the growth of his personality. People will be able to develop intellectually and spiritually only if they are free to formulate their beliefs through public discussion.

Finally, there's the argument from citizen participation in a democracy which is probably the most popular free speech theory in modern Western democracies. This argument is easy to understand since it rests on the values and commitments embodied in the constitutional document rather than on the more abstract philosophical theorizing. It is very utilitarian in spirit but in form it is expressed in terms of citizen's rights.

As to the law, the freedom of expression is enshrined in art. 10-1 of the Convention and in paragraph 45 in the Constitution of the Republic of Estonia. The freedom of expression constitutes one of the essential foundations of a democratic society and one of the basic conditions for its progress and for each individual's self-fulfilment. It is applicable both to information or ideas that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference and also to those that offend, shock or disturb. These principals are of particular importance as far as the press is concerned. (*Lingens v. Austria*, p. 41-42)¹⁴⁴.

Followingly, the infringements of the the presumption of innocence in the media were studied based on the case-law. The author of the thesis established that there are three main forms of infringements. Firstly, the presumption of innocence may be infringed by the statements of a representative of public authority. Secondly, the presumption of innocence may be infringed by the journalists by so-called hostile media campaigns. The third kind of infringement may occur in the form of comments on the websites attached to the online news' portals like Delfi.

The main justifications for the infringements of the presumption of innocence are the freedom of expression on one hand and the right for information on the other hand. The main purpose for

¹⁴⁴ 08 July 1986, App. No. 9815/82, *Lingens v. Austria*.

publication of the information that may infringe the presumption of innocence, is the public interest.

Art. 10-2 enshrines the terms on which the freedom of expression may be interfered by public authority. It stipulates that an interference must be „prescribed by law“, pursue an aim or aims that is or are legitimate under Art. 10-2 and is „necessary in a democratic society“ to attain the aforesaid aim or aims. According to the judgement of the European Court of Human Rights in the case of *Handyside v. the United Kingdom*,¹⁴⁵ if an interference by public authority in the exercise of the freedom of expression, which is guaranteed by paragraph 1 of Article 10 (art. 10-1) has been established and it does not fall within one of the exceptions provided for in paragraph 2 (art. 10-2), then such an interference entails a violation of Article 10.

The presumption of innocence, as a procedural right, serves mainly to guarantee the rights of the defence and at the same time helps to preserve the honour and dignity of the accused. Regard being had to art 10 of the convention, art 6 § 2 can neither prevent the authorities from informing the public about the criminal conviction concerned, nor prevent discussion of the subject by the media or the general public. Therefore the importance of the wording used by representatives of the state in remarks made before a person has been tried and found guilty of an offence are of enormous importance. Such reference should be made with all the discretion and restraint which respect for the presumption of innocence demands.

In the last chapter of the thesis, the author studied the Estonian legislation regulating the means of protection in case of the infringement of personal rights, including the institute of preventive damages which is relatively new to the Estonian law.

In conclusion, it can be said that even though sometimes the media unnecessarily and unfairly abuse the privacy and integrity of people and causes considerable damage to them, considering the importance of the freedom of expression to the democracy and the special role of the press in a democratic society, the adoption of restrictive laws and other measures to control media should be carefully considered because they tend to have a chilling effect on the media community and a negative impact on society as a whole. Instead, ethical journalism should be promoted, including

¹⁴⁵ ECHR 7 December 1976, App. No 5493/72, Case of *Handyside v. the United Kingdom*.

in relation to Internet-based information. For this purpose, an effective self-regulation system based on an agreed code of ethics would be more suitable in relation to the freedom of expression and free media.

„.....“ 2013.a.

.....

Elis Allas

LÜHENDID

Õigusaktide lühendid

EIÕK – Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

ERHS – Eesti Rahvusringhäälingu seadus

InfoTS – infoühiskonna teenuste seadus

KarS - karistusseadustik

KrMS - kriminaalmenetluse seadustik

MeetS - meediateenuste seadus

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

VÕS – võlaõigusseadus

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite lühendid

EIKo – Euroopa Inimõiguste Kohus

Riigikohtu lahendite lühendid

RKKK – Riigikohtu kriminaalkolleegium

RKTK – Riigikohtu tsiviilkolleegium

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Annus, T. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006.
2. Barendt, E. Freedom of Speech. Oxford: Clarendon Press 1989.
3. Berger, V. Case Law of the European Court of Human Rights. Volume I: 1960-1987. 2. tr. Dublin: The Round Hall Press, 1991.
4. Danesi, M. Dictionary of Media and Communications. Armonk, New York; London: M.E. Sharpe 2009.
5. Ernits, M. Avalik väljendusvabadus ja demokraatia. - Juridica, 2007, nr 1.
6. Hammarberg, T. jt. Human rights and a changing media landscape. Strasbourg: Council of Europe Publishing 2011.
7. Hazak, G. Inimõigused I. Tallinn: TTÜ humanitaar- ja sotsiaalteaduste instituut 2002.
8. Kagge, R. Jahmatav kahtlus: kohtunik Ardi Šuvalov nõudis ähvardustega miljonit. – Postimees 11.04.2006.
9. Kangro, K. Prokuratuurile on endast teada andnud mitu rahastamiskeemis osalenut. Postimees, 24.05.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/852912/prokuratuurile-on-endast-teada-andnud-mitu-rahastamiskeemis-osalenut>
10. Kangro, K. Lang: ajakirjandus ei ole süütuse presumptsiooniga tuttav. Postimees, 04.08.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/928226/lang-ajakirjandus-ei-ole-suutuse-presumptsiooniga-tuttav/>
11. Kangro, K. Ansip: ajakirjanduse jaoks eksisteerib süülisuse presumptsioon. Postimees, 13.09.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/971464/ansip-ajakirjanduse-jaoks-eksisteerib-suulisuse-presumptsioon/>
12. Kas ajakirjanduskoodeks vajab värskendust? - Avaliku Sõna Nõukogu koduleht, 17.03.2012. Arvutivõrgus: <http://www.asn.org.ee/meediakriitika.php?action=view&id=43>
13. Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost). Krimininaalmenetluse seadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2012.
14. Lamp, B.-H. (toim). Rahaskeemis osalenu: Kalle Palling andis mulle 15 000krooni. Postimees, 23.05.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/851560/rahaskeemis-osalenu-kalle-palling-andis-mulle-15-000-krooni/>
15. Lauristin, M. jt. Kommunikatsiooni käsiraamat. Tallinn: Äripäev 2010.
16. Ligi: Meikar ei andnud piisavalt selgitusi. Postimees, 31.05.2012. Arvutivõrgus:

- <http://pluss.postimees.ee/859854/ligi-meikar-ei-andnud-piisavalt-selgitusi/>
17. Liiv, E. Väljendusvabaduse ja üldiste isikuõiguste konflikt veebipäevikute ja –foorumite näitel. – Juridica, 2008, nr 7.
 18. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm. vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.
 19. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
 20. McQuail, D. McQuaili massikommunikatsiooni teooria. 4. vlj. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2003.
 21. McQuail, D. McQuail's Mass Communication Theory. 6th edition. Los Angeles; London; New Dehli; Singapore; Washington, DC: Sage 2010.
 22. Meikar, S. Silver Meikar: erakondade rahastamisest. Ausalt. Postimees, 22.05.2012. Arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/849168/silver-meikar-erakondade-rahastamisest-ausalt/>
 23. Mill, J.S. Vabadusest. Tallinn: Hortus Litterarum 1996.
 24. Oja, A. Pistist vahendas kohtunikule kinnisvaraärimehest koolivend. – Äripäev 11.04.2006.
 25. Ots, K. Ajakirjandusvabadus ja allikakaitse. - Juridica, 2005, nr 8.
 26. Ots, K. Üksikisiku seisund meedia suhtes ning vastulause esitamise õigus. – Juridica, 2008, nr 2.
 27. Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=886980&u=20101215145522>
 28. Salu, M. Kahtlustus puudutab vaid Meikari väiteid. Postimees, 03.08.2012. Arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/927930/kahtlustus-puudutab-vaid-meikari-vaiteid/>
 29. Sein, K. Kas Eesti õiguses tuleks lubada karistuslikke kahjuhüvitisi? – Juridica, 2008, nr 2.
 30. Seletuskiri meediateenuste seaduse eelnõu juurde. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/webhp?source=search_app#hl=en&sclient=psy-ab&q=meediateenuste+seadus+seletuskiri&oq=meediateenuste+seadus+seletuskiri&gs_l=hp.3...996.11450.0.12258.33.24.0.9.9.1.235.2633.12j10j2.24.0...0.0...1c.1.11.psy-ab.p6zx6vEy5rY&pbx=1&bav=on.2.or.r_qf.&bvm=bv.45921128,d.d2k&fp=e07b6790ca882e63&biw=1280&bih=709
 31. Žurakovskaja, K. Liberaalsete väljendusvabaduse kontseptsioonide juriidiline teostamine. – Juridica, 2007, nr 8.

32. Teder, M. (toim). Riigiprokuratuur alustas Meikari väidete kontrollimiseks kriminaalmenetlust. Postimees, 22.05.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/849684/riigiprokuratuur-alustas-meikari-vaidete-kontrollimiseks-kriminaalmenetlust> (10.03.2012)
33. Tikk, E., Nõmper, A. Informatsioon ja õigus. Tallinn: Juura 2007.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. Eesti Rahvusringhäälingu seadus. – RT I 2007, 10, 46 ... RT I, 06.01.2011, 27.
2. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
3. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 2010, 14, 54.
4. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:et:PDF>
5. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/13/EL, 10.03.2010, audiovisuaalmeedia teenuse osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv). Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:ET:PDF>
6. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/31/EÜ, 08.06.2000, infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (direktiiv elektroonilise kaubanduse kohta). Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:25:32000L0031:ET:PDF>
7. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu soovitus (2006/952/EÜ, 20.12.2006) alaealiste ja inimväärlikuse kaitse ning vastulause esitamise õiguse kohta seoses Euroopa audiovisuaalsete ja online-teabe teenuste sektori konkurentsivõimega. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:378:0072:0077:ET:PDF>
8. Infoühiskonna teenuse seadus. - RT I 2004, 29, 191 ... RT I 06.01.2011, 12.
9. Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364 ... RT I 17.04.2013, 8.
10. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 03.05.2013, 13.
11. Meediateenuste seadus. - RT I, 06.01.2011, 1 ... RT I, 25.04.2012, 4.
12. Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seadus. – RT I, 21.12.2010, 1.

13. Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 05.04.2013, 4.

14. ÜRO 1948. aasta inimõiguste ülddeklaratsioon. – Arvutivõrgus:

<http://www.vm.ee/?q=node/12958>

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Komisjoni lahendid

1. EIKo 08.06.1976, 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, *Engel jt vs. Holland*.
2. EIKo 07.12.1976, 5493/72, *Handyside vs. Ühendkuningriik*.
3. Euroopa Inimõiguste Komisjon 08.07.1978, 7572/76, 7586/76 ja 7587/76, *Ensslin, Baader ja Raspe vs. Saksamaa*.
4. EIKo 26.04.1979, 6538/74, *The Sunday Times vs. Ühendkuningriik*.
5. EIKo 27.02.1980, 6903/75, *Deweert vs. Belgia*.
6. Euroopa Inimõiguste Komisjon, 15.10.1980, 8403/78, *Jespers vs. Belgia*.
7. EIKo 08.07.1986, 9815/82, *Lingens vs. Austria*.
8. Euroopa Inimõiguste Komisjon, 25.08.1987, 10282/83, *Englert vs. Saksamaa*.
9. EIKo 10.02.1995, 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*.
10. EIKo 29.08.1997, 83/1996/702/894, *Worm vs. Austria*.
11. EIKo 21.01.1999, 29183/95, *Fressoz ja Roire vs. Prantsusmaa*.
12. EIKo 06.02.2001, 41205/98, *Tammer vs. Eesti*.
13. EIKo 14.12.2006, 5433/02, *Shabanov ja Tren vs. Venemaa*.
14. EIKo 24.05.2011, 53466/07, *Konstas vs. Kreeka*.
15. EIKo 29.05.2012, 39820/08 ja 14942/09, *Shuvalov vs. Eesti*.

Riigikohtu lahendid

16. RKKK 15.10.1996, 3-1-1-109-96.
17. RGTK 26.08.1997, 3-1-1-80-97.
18. RGTK 24.12.2005, 3-2-1-95-05.
19. RGTK 10.06.2009, 3-2-1-43-09.
20. RGTK 13.05.2005, 3-2-1-17-05.

MUUD ALLIKAD

1. Avaliku Sõna Nõukogu koduleht. Arvutivõrgus: http://www.asn.org.ee/mis_on_asn.html
2. Eesti ajakirjanduseetika koodeks. Arvutivõrgus: <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>.
3. Kriminaalmenetluse lõpetamise määrus kriminaalasjas nr 12700000071. 15.10.2012. Arvutivõrgus:
https://www.prokuratuur.rik.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/meikar_lopetamine_15102012.pdf
4. Pressinõukogu. Arvutivõrgus: <http://www.eall.ee/pressinoukogu/>
5. Riigiprokuratuuri pressiteade. Kohtunikul lasub altkäemaksuvõtmise kahtlus. – Prokuratuuri koduleht www.prokuratuur.ee. 09.04.2006.
6. Riigiprokuratuuri pressiteade. Kohtuniku süüasi jõudis kohtusse. – Prokuratuuri koduleht www.prokuratuur.ee. 06.10.2006.
7. Riigiprokuratuuri pressiteade. Riigiprokuratuur lõpetas Silver Meikari arvamuse artikli põhjal algatatud kriminaalasja. 15.10.2012. Arvutivõrgus:
<https://www.prokuratuur.rik.ee/et/et/pressiteaded/riigiprokuratuur-lopetas-silver-meikari-arvamusartikli-pohjal-algatatud>
8. Spielmann, D. Presumption of innocence and and freedom of information: two competing rights? Luxembourg conference on freedom of expression and the protection of human rights “The media in a democratic society: reconciling freedom of expression with the protection of human rights” – Luxembourg - 30 Sept. – 1st Oct. 2002. Arvutivõrgus:
http://www.coe.int/t/e/com/files/events/2002-09-media/intervention_spielman.asp

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Elis Allas (sünnikuupäev: 27.09.1984)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose „Süütuse presumpatsioon ja meedia“, mille juhendaja on prof Ülle Madise
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 06. mail 2013